

OROL.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor: O. Sytniansky.

Ročn. II.

Turč. Sv. Martin, 30. Novembra 1871.

Číslo II.

O r o l.

(Dľa Chomiakova.)

výške postavils' stále hniezdo svoje,
Orle tatranského kraja,
V šírku rozostrels' krydel bystrých dvoje,
V hĺbku plávaš vzdušnú raja.
Lietaj, no v onom mori éther-sveta,
Kde hruď plná slasťou svätou,
Kde je sladko sniť, voľnosť kde prekvetá,
Spomni si na starších bratov!

Pohliadni na step polnočného kraja,
V diaľný východ ohliadni sa:
Mnoho jest jích tam, kde je tok Dunaja,
Kde mhy nad Alpami visia,
V krajoch Uralu, v stepách temno-chladných,
V Balkánských hôr luhoch bájných,
V sieťach otrockých Teutonov zrádných,
V Tatarína väzbách stajných....

Čakajú hlas tvoj ujarmení bratia,
I čas s túžbou nedočkavou,
V ktorom krydla ty, jako na objatie,
Rozpneš nad jích smelou hlavou....
O, spomni na nich, prispej ku pomoci!
Zašli jim svoj zvučný prívet,
By jich potěšil v duch-manstva nemoci
Skvelý tvojej svobody svet!

Kým jích pokrmom duše, orle mladý,
Kým nádejou krajšej doby,

I sŕde pokrevných zohrej iskrou ľady,
Čo hrud tvoju nežnú zdobí!
Jich čas zasvitne! drápy jim omladnú,
Krydla dostanú ozdobu,
Orli vykriknu — a refazi zpadnú,
Zobákami jich rozzobú!

Sytriansky.

Milá z hrobu volá milého.

(Prôstonárodnia poviestka.)

Bol raz jedon driechny ŕuhaj a jedno ŕvurné dievča.

Ti sa veľmi rádi videli a o krátky čas mali sa už sobraf. Ale v tom sa strhla vojna. ŕuhaj musel si pripásať ŕablu a ísť s druhými do tej vojny. Keď sa od svojej milěj odoberal, zaprisahal ju na kolenách, aby za sedem rokov a sedem týždňov čakala za nim, a len keďby sa do toho času nevrátil, že sa môže za druhého vydať.

Vojna sa ŕastlively skončila a vytešené dievčatá vítaly svojich ŕuhajov.

I Hanka vyšla predo dvere a vyzerala, svojho Janíka.

Milý Janko neprichádzal.

Spytovala sa za neho, spytovala rad radom všetkých, čo z vojny prichodili domov, ale žiadon nevedel o ŕom poviadať. Neborká, veľmi smutná bola a neraz ju bolo vídať s vyplakanými očima.

Čas za časom ubiehal a dievčatá vydávajú sa jedna za druhou, kremä Hanka ani nemyslí na vydaj. I ju pravda pýtali na všetky strany, ale ona krem Janka nechcela o druhom ani len počuť.

Tak pomaly prešlo i sedem rokov a o milom ŕuhajovi doteraz ani najmenšieho chýru. Tu zas prišli Hanku pýtať za muža a ona už nevie, čo má spraviť. I mala by i nemala vólu vydať sa, lebo si myslela: za tohoto pôjdem a ten môže nadísť, zle bude; a zase, jak tomuto odpoviem a ten neprijde, — i tak nebude dobre.

V takých myŕlienkach zachytila sa ona k jednej starej matke, čo sa rozumela do všakových vecí. Jako k nej prišla, pokloní sa

pekne: „Pán Boh vám daj dobrý večer, stará matka!“

„Bože daj, Bože daj!“ dakovala stará. „Čože si k nám, dievka moja, prišla?“

„Ach stará matka,“ plačúci hovorilo dievča, povedzte že mi, povedzte, či ja ešte dakedy uvidím svojho milého? Keď odchádzal na vojnu, zaprisahal ma na kolenách, žeby som ho čakala za sedem rokov a za sedem týždňov a keď sa dotedy nevrátil, že sa môžem i za druhého vydať. Už sedem rokov pominulo a tých dakolko týždňov ľahko prejde: ach povedzte mi, povedzte, či ho mám ešte čakať?“

Stará len naslúchala, naslúchala, a potom opýta sa: „Nuž ty rada máš toho tvojho milého, rada?“

„Ach rada, rada!“ vzdýchlo si dievča.

„No, že veru rada“ — mrmlala stará.

„A rada by si ho ešte i uvidela?“

„Ach rada, rada!“

„No dobre,“ rečie stará, „keď len chceš, ja ti pomôžem. Tam v starom cintoríne na pravo hneď pod múrikom, jesto tam jedno človečie rebro. Idz ty, dievka moja, preň. A potom chodz na brody, načri do hrnka vody, nasyp tri priehršte piesku a postav pred čeluste. Do toho daj kaše na husto a tým človečím rebrom miešaj od jedenástej do polnoci. Tak musí prísť, čoby kde pod zemou bol.“

Hanka stúpala rovno k starému cintorínu. Pod múrikom vidí človečie rebro. Srdce jej začalo klepať, mráz ju po celom tele prechádzal. Ale sa len osmelila, zodvihla to rebro, zakrútila do bieleho ručníka a utekala, utekala s nim domov. Tu vzala hrnok, tašla na brody, načrela vody, nasypala tri priehršte

piesku. O jedenástej zakúrila do peci, nasy-
pala do hrnka kaše, postavila pred čeluste
— a mieša kolko mieša tým človečím rebrom.

V peci bléi a kaša varí sa; ona jedno-
stajne mieša. Až raz počne z toho hrnka
brblotať: pod! pod! pod! A jej milý v ďale-
kej krajine pochovaný to počuje; trhne sa,
z hrobu vyskočí, sadne na bieleho koňa a
hybaj! — kde ho ten hlas volá.

Hanka len mieša a kaša brbloce: pod,
pod! Až raz zdupoce kôň pred domom a milý
zabúcha páskou na okno:

„Otvor milá milému!“

Ona vybehne von.

„Vitaj,“ vraví, „vitaj; ach, jako ťažko
čakám na teba! No len sa chytro dnu!“

Vietor fučí, obločnice len tak plieskajú
a ponad dom hviždí a hukoce to jako súdny
deň. —

Milý na to nedbá, len jej káže: „Ber si
milá, čo tu máš; ešte ďalekú cestu dnes
máme.“

Ona sa mu dosť prosí: „Veďže len poč-
kaj máličko, zabav sa aspoň do rána.“

Ale on nič, len náhlil, že musí ešte do
polnoci k vojsku.

Čože teda bolo robiť?

Sobrala na pochytre svoj batožok a vy-
sadla k nemu.

* * *

Biely kôň schytí sa do skoku, nehľadí
či to vrch či dolina, letí jednostajne jako vo
víchore.

A milý obráti sa k nej:

„Mesiac svieti,

Smutno svieti,

Duša letí;

Hviezdy sa jasajú,

Smutno sa jasajú,

Už dušu volajú:

Hanka, či sa nebojíš?“

„Ach Janík môj, čože by som sa bála,
keď som pri tebe!“

A ono ju, i keď i vravela, len tak mráz
prechodil.

Zase len leteli ces hory ces doly, ces
vody ces skály, až tak hvižďalo.

A on znovu ohlási sa:

„Mesiac svieti,

Smutno svieti,

Duša letí;

Hviezdy sa jasajú,

Smutno sa jasajú,

Už dušu volajú:

Hanka, či sa nebojíš?“

„Ach Janík môj, veď som azda s tebou,
čože bych sa bála!“

A ona sa triasla na celom tele jako osyka.

Letia, letia ďalej a vietor vždy strmšie
duje, až buky, duby láme.

On ešte raz zavolá:

„Mesiac svieti,

Smutno svieti,

Duša letí;

Hviezdy sa jasajú,

Smutno sa jasajú,

Už dušu volajú:

Hanka, či sa nebojíš?“*)

„Ach nebojím, nebojím!“ — povedala
ona a vždy tuhšie chytala sa o neho; lebo
leteli vysoko a víchor jich dobre neuchytil.

V tom doleteli k cintorínu.

Biely kôň preskočil nízku ohradu jako
nič; zmizol zpopod nich jako hmla — a milý
s milou stáli nad otvoreným hrobom.

Hanka zdúpnela a zuby jej len tak dr-
kotaly.

A milý ukáže na hrob:

„Už sme doma moja milá,

Lahni teraz do posteli,

Z ktorej si ma zobudila.“

„Lahnem si,“ povedala, „lahnem; ale choď
ty po predku, aby som vedela, na ktorý bok
si lahnúť mám.“

On hup! skočí do hrobu a ona ťuch!
hodí za ním svoj batožok.

Schytí sa v nohy a uteká, uteká, kolko
jej len para stačí.

Keď už hodný kus cesty bola prebehla,
myslí si, že si trochu vydýchne; lebo bola
celkom vypachtená, šaty na nej dodriapané,
nohy zkrvavené.

Ale v tom počuje zdupotať koňa, až tak
zem zdunela.

Vedela hneď, čo je to a hybaj zasa
v úteky.

Na šťastie zazrela svetlo v jednom dom-
čoku.

„Jaj len chytro dnu!“

I zamkla za sebou dvere.

*) Toto volanie znej takto dľa podania z Lip-
tova; dľa gemerského ale:

„Hoj mesiačok svieti,

Hviezdičky sa tresú,

A mŕtvy so živým

Na koni sa nesú.“

Alebo:

„Mesiačok svieti veselo —

Mŕtvy nese živé telo.“

P. D.

Tu strach a hrôza!

V izbe živej duše niet, — iba jeden mŕtvy ležal v prosriedku na dvoch bielych daskách.

A to bol dakedy strygoň!

Mráz ju po celom tele prešiel. Ale preca opamätala sa, vybehla na pec a učupila sa do kúta.

Už docvälal milý na koni a búcha na dvere päšťou:

„Otvor mŕtvy mŕtvemu, ide pre živého!“

„Čakaj, nech si nohu zodvihnem,“ ohlásil sa ten na tých daskách a spustil nohu dolu.

Hanka poznala hlas milého a zima ju na všetkých údoch drobila.

„Otvor mŕtvy mŕtvemu, ide pre živého!“ zabúcha ešte strašnejšie.

„Čakaj nech si ruku zodvihnem!“ — ohlásil sa mŕtvy a v tom odvisla mu ruka.

„Otvor mŕtvy mŕtvemu, ide pre živého!“ — zahrnel po tretíraz, až celý dom ztriasol sa.

„Čakaj, nech si hlavu zodvihnem!“ vraví mŕtvy a začne dvíhať hlavu.

Pomaly stane na nohy a tmolí sa ku dverom a otvára jich.

A Hanke studený pot vystúpil na čele!

Už sú dvere otvorené, už milý i s tým druhým driapu sa hore prípeckom.

Len raz treba načiahnúť sa jim, už ju majú v rukách.

Ale v tom zatrepoce krydlama kohút na pánte, natiahne hrdlo a zakykyríka!

V tom okamžení prevalil se mŕtvy frajer na zem a ten strygoň rozliat sa na smolu.

Ale i Hanku premohol strach!

Tam ju našli ráno mŕtvu a potom ju i s milým pochovali do jedného hrobu!*)

*) Poviestka táto je po celej Europe rozšírená. U nás ju počuješ na každej dedine, v každom domku v prerozmanitých variáciach. Jakob Grajchman spracoval ju básnicky a podal v I. ročníku Lipy, r. 1860, pod názvom Smrť a láska, str. 234—240. My ju podávame tuná dľa prostonárodného podania verne spracovanú kroz Augusta Horišlava Škultétyho. Doplnky k nej, zvlášte čiastok z úst ľudu po dnes vo veršach znejúcich, boly by veľmi vítané!

Poznam. P. Dobšinský.

Zimozel.

(Poveš z pospolitého života.)

(Dokončenie.)

IV.

Jaseňný vietor vial.

Tatranské hole beley sa novopripadlým sniežkom.

Celý kraj bol smutný a pustý. I všade bolo badať, že sa príroda uberá ku spánku, odpočinku zimnému.

Bol jaseňný večer.

Po dedine hrkotaly ešte vozy idúce domov z poľa, odkiaľ úrodu polniu ešte zväzaly.

V kaštieli bola tma, lebo panstvo išlo do blízkeho mesta domov vracajúcemu sa pánovi v úsrety. Iba v izbičke Aničkinej a čeladnej bolo svetlo. U Icika bolo plno.

Kmotor Vytrúsil s kmotrom Nevylejom sedeli pri holbičke — a pán notáriuš neďaleko nich pri víne. Kedy tedy hodil po nich zrakom, i pošeptal jim: „Len sa vy dva nepopite, rozumu vám na dnes treba.“

„Netrápte sa pane notáriuš,“ ubezpečovali ho oni.

O nedlho prišiel dnu i rychtár. Pán notáriuš len tak cez zuby shováral sa s nim. Darmo sa mu vyhováral, že je on nie príčina — notáriuš bol nepriateľom jeho.

Pomáli i notáriuš i kmotrovia Nevylej a Vytrúsil zmizli v tichosti. Všetko obstúpilo rychtára a lutovalo ho, že sa mu taká škoda stala. Deéra mu utiekla a za večerom v noci mu štyri voli ukradli. Všetko hádalo na Poliakov, bo vraj boly až po smrčiny v Tatrách stopy; ale tam jakoby sa raz boly prepadli, ani chýru ani slychu o nich viac nebolo.

„Pán Boh vie, koho potrestať má,“ šopakaly si kmotry. „Veď on to ten rychtár jednako nič dobrého nesmyšlel. Chcel pánom byť — a eno ešte kto vie, čo sa nestane.“

Na svete tomto nedokonalom a nestálom každú radosť, každú blaženosť stonásobným žiaľom, stonásobnou bolesťou zaplatiť musíme.

Radosť mŕňa i meria sa na okamženia; žalosť trvá a ráta sa na veky.

Tak bolo s našim zalúbeným párom. Tých pár dní a týždňov uplynulo jim v lubej spoločnosti, — lebo veď každý deň sa aspoň raz videli, aspoň raz do dobrej vôle vyrozprávali — jakoby dlaňou plaskol; — čas rozlúčky bol tu a to hrozný čas rozlúčky. Martin mal zajtrá odmašťovať. Anička bola takrečeno vyhnatá z rodičovského domu.

Zajtrá v čas ráno zmizne jej Martinko z pred očí snad na veky! A už je na polnoc priam, ešte čaká na rozlúčku i verné srdce materino; — no, jemu jakosi nemožno, nemožno Aničku opustiť. Snad ju už nikdy viacej neuvidí? Preč, preč smutné myšlienky! Naši zalúbenci na nič nemyslia, oni mlčia, mlčia — a plačú. Slzami horkými polieva Anička venček zimozelový, ktorý si má jej lúby Martinko vziať so sebou. Už jich má plno tých zimozelových venčokov . . . či mu nimi dáva lúbu rúčka Ankina kvietky do hrobu, jak ho tam na vojne nešťastnej zabijú? A či je to odznakom neuvädlej nádeje jích spoločného zase sa sretnutia, jích neuvädleho potom, čo trápení niekoľko ročnom, požívať majúceho blaha? Preč, preč myšlienky trudné! Ktoby bol v stave v takom hroznom položení ešte myslieť na nečo, ktoby bol v stave cez tmavú záclonu prítomnosti nazrieť ešte do tmavšej budúcnosti?

Preč, preč smutné myšlienky! Naši zalúbenci na nič nemyslia; oni hlávky k sebe nachylené, ruku v ruke majúť mlčia, mlčia a — plačú.

V tom . . . čo to za šum, čo za šuchot počuť? Či to stromy vetrom jarním rozkúsané báj nočnu si rozpraviajú? . . . Štrnk, cink — oblok sa rozbil. Či to vietor tak gazduje snad s otvorenými oknami a vybíja jich? . . . Štrnk, cink! . . . a zase ticho.

Martin sa navrátil svetu skutočnému a netušil nič dobrého. Anička nalakaná chcela utekať, ale ducha prítomnosť nestratila Martin zadržal ju — a nepustil. On sám tíško ju odvedol do jej izby, tíško zobudil čelaď a postavil sa k vybitým oknom. Ticho načúvajúci zbadali priam, že vybitými oblokami

kaštiela vošli bezpochyby zlého úmyslu ľudia . . . zbojníci. Neďaleko od seba počuli i výstrel z pištole. Na výstrel ten, vyskočil ktosi jedným oblokom kaštiela a priam za nim druhým oblokom i druhý. Kým sa Martin a zobudená čelaď s týmito dvoma zapodievali, bolo vidno vyskočiť ešte i tretím oblokom kohosi tretieho, ten ale vo tme nočnej zmizol.

Dvaja zbojníci boli chytení. Nebol to nik iný, nežli naši známi kmotrovia Vytrúsil a Nevylej; tretí ešte jim podobný dobrý ptáčik utiekol. Na stráži stojáci čo vystrelil nebol nik inší — jako pán notáriuš.

Maličká chalupa — nízka, neúhľadná, a v nej stará matička, nevládná, zarmútená na každý deň so slzami jedáva chlebk svoj. Ľudia ju znajú, ľudia do tej chalúčky radi chodia, radi tú starenku navštevujú a ju potešujú. Ale nedaj bože, ju potešiť — ach, veď jej potešenie, jej syn premilený na vojne.

Chodí do tej chalúčky i šumná devica, chodí často i neraz ju najdú ľudia spolu plakať so starenou. Tešia dobrí ľudia obe, tešia devicu Aničku, bládú, zarmútenú. I vravia jej, že zmizlo jej nešťastie v zaniklom Bôhvie kde v svete, notáriušovi, — ale ktože je v stave ju potešiť, keď i jej potešenie zmizlo v lúbo Martinkovi.

Prišla jar lúbezná, ožila príroda.

Život, radosť rozlievalo teplé slniečko všade po chalupách i po poli. Len v chalupe starej matičky Martinovej bolo smutno a neveselo; len tam často tiekly slzy z dvoch pekných mladých očíek a z dvoch verných starých očí; len tam vinuly sa k nebies Pánu ťažké vzdychy z dvoch utrápených srdc.

Tešili ľudia tú chalúčku opustenú, i hrdý kaštieľ sa vinul a klonil k nej. Zemský pán slúbil starenke vysvobidiť z vojny jej jediného syna — len táto nádeja držala ešte starenku pri živote; len táto nádeja sa usmievala šumnej, utrápenej devici jako hviezda jasná v temnej noci v jej tmavom žiali a zarmutku.

Ubohá lúba Anička!

V.

Ešte nikdy netiahla s takým oduševnením a s takou istotou víťazstva armáda do

pola, jako tiahla roku 1866 armáda rakúska do boja oproti Prusovi.

Čo to bol za hluk, čo za sebavedomie pri vodcoch i pri vojsku, čo za dúfanie v sebe, čo za zlahčovanie nepriateľa, čo za istotu u každého vojaka nevojaka rakúskeho víťazného triumfu a celkovité zničenie chatrného kráľika Pruského!

Benedeka, hlavného vodcu armády, zvelebovali všetky noviny, každý jeho pohyb bol veľký, malichernosti sa pri ňom svetu na odív stavaly a zvelebovaly.*) Ale i nemalo, vraj, ešte nikdy Rakúsko tak veľkú armádu a tak dobre sriadenú, jako vtedy.

To oduševnenie, tá hrdosť, to občanské sebavedomie, s jakým sa pozeralo na túto utešenú veľkú armádu našu — nedá sa ani vysloviť, ani opísať.

Ej, ale pravdu má reč ducha Božieho, že zlorečený každý, kto dúfa v človeka. To zbožňovanie Benedeka vopred, kam dovedlo ríšu, kam v ňom zložené nádeje? Však i tu otázka, či boli na príčine veľkej porážky pri Kráľovom Hradeci „tajné plány“ vodcov a či tajné chyby a zpozdilosti svedolných v seba uverených nevodcov kniežatských?!

My máme mnohé i z tých čias zkušeno-
sti — dosť na tom, že málo kedy bola v histo-
rii sveta armáda tak skvelá za tak krátky
čas tak zničená, jako vtedy táto naša.

Hrozné to byly výjavy vojny tie od dňa
3. júla 1866. Najhroznejší bol i dľa novin i
dľa tvrdenia očitých svedkov ten zpiatočný

*) Na dôkaz toho, jaký je Slovák vojak, spomeniem tu pri tejto príležitosti jeden príklad. Na Pribyline v Líptove žil do 80ročného stárec, mlynársky majster, menom Samuel Kubáň, muž i v Cirkvi i v rode vynikajúci, zaslúžilý. Ten keď sme chválospěvy v novinách čítavali o Benedekovi, keď tie prehnaté proroctvá šly o ňom, jako Prusov zbijie, na vniroč dovedie priam ešte v júni r. 1866 každému tvrdil, že z tohoto nič nebude! „Znám ja, vraj, Prusov i našich — znám i Benedeka; ale no len no, uvidíte, že tá veľká armáda v haňbe zostane.“ A keď počul, že priesmyky českých hôr sú neobsadené, že českému národu nedovoľeno bolo sa ozbrojiť — veštil porážku istú! Kubáň bol poranený pri Lipsku, mal i zásluhný križ. Po porážke pri Kráľ. Hradeci ho počali i vzdelení páni obdivovať!

M. D.

fah vojska rakúskeho cez most na Labe. Všetko sa tislo k mostu i cez most, každý by v divom úteku pred nepriateľom bol čo najskôr chcel cez most sa dostať a ďalej utekať. Ale nešlo to všetkým od razu! V tom stisku boli mnohí von do vody vytisnutí a málo jich vyplávalo, a vela viacej jich tam zahynulo.

Hrozný to pohľad na tých utekajúcich!

Pred nimi za mostom vábny kraj ochranný, pod nimi lony vody hlbokkej, za nimi v divom behu rozozlobený a víťazstvom opojený nepriateľ.

Smrť zo všetkých strán a vysvobodenie nejisté.

Tisíce pohynulo v bystrých lunách Laby.

V bok mostu polabského, preč od stisku vojska, plával mladý husár v lunách polabských pomaly, obtížne ale jiste na svojom vranom konku.

Bol odhodil všetko, čo na koni mal, ne-
súc v sebe jiste raneného, jako bolo vidno,
pešieho vojaka.

Namáhavé preberal si nohami chudák
husársky koničok pod tolkou tiažou; no, bolo
vidno, že šiel ku predu, že blížil sa na druhý
breh.

Bola to veľká obetovavosť od toho mla-
dého husára v tak veľkom nebezpečenstve ži-
vota, kde mnohý svoj vlastný život ratovať
v stane neboli, — ešte odhodlať sa ratovať
i druhého, alebo zahynúť spolu s nim.

Horko ťažko vyplával koničok z lún Laby.
I vyplával predca!

I otriasal sa z vody na suchu na brehu.
Času k meškaniu nebolo.

Nepriateľ dotieral, napredoval.

Husár uháňal rýchlo ďalej a cváľal až
do večera, dobre už ten honík pod nim a
tým druhým neklesol, až prišiel do dediny.

I zastal pred najprvším domom.

Koník bol zariadený.

Husár i s ratovaným nachodili sa pod
strechou.

Ratovaný vojak bol velice ranený. I ne-
bol si ni prítomný, pohrúžený súc v zimnič-
nom nepokojnom sne.

Dostal sa do postele a ranu previazal
mu husár rukou zkušenuou sám.

Bol velice slabý, lebo z krve ztiekol veľmi.

Kto zná či i vyjde, jak lekára po ruke nebude?

Husár pri nemocnom temer sám na seba zabudol.

Okrejúc trochu z veľkého namáhania a občerstviac sa jedlom, ktoré mu domáci laskave poskytli, nakrmil teplou polievkou i raneného.

Nemocný otvoril oči.

Divo poobzeral sa do kola a pozrúc do očí husárovi — ratovníkovi svojmu — bol nesmierne prekvapený.

To jisté dialo sa i s husárom.

Zaneprázdnený súc dosiaľ i svojim i raneného nešťastím, zabudol sa mu i prizrieť do tvári. Počul len, že ranený ležal v bôlasti na zemi a volal o pomoc. A on ho vzal k sebe do sedla.

I pözreli jedon na druhého i poznali sa.

Nemocný zvolal „Martin!“ a husár vykrikoval „pán notáriuš!“

Boli to v skutku oni, naši známi.

Notáriuš vyznal Martinovi, že zlý život viedol, že v kaštieli s tromi jinými on bol, že rychtárove voli s jeho vedomím byly od-cudzené a predané, jako i jiné hanobné činy, po ktorých uskočil a zverboval sa.

Martinovi bolo priam jasné všetko.

Nemocný žehnal Martinovi, že ho, pôvodcu svojho nešťastia zachránil, aspoň že mu biedne tam zahynúť nedal.

On cítil že umre, i prosil ho, aby mu odpustil.

Dobrý Martin so slzami v očiach to vďačne urobil. I prosil ho, aby keď sa navráti domov, prosil i Aničku i všetkých, by mu odpustili.

Podsýpka notáriuš vyzpovedajúc sa kajúčne knázovi, opatrovaný dobrým Martinom, zomrel na druhý deň.

Martin mu na znak odpustenia Aničkinho dal všetky ňou mu darované zimozelové venčoky do trubly pod hlavu, za čo mu zomierajúci ešte vrúčne ďakoval. I zaplakal Martin nad osamelým hrobom notáriuša.

Prišla mu na um biedna mať i drahá Anička.

Maličká chalupa — nízka, neúhľadná stojí v úbočí nebotyčných Tatier; v nej stará matička, nevládna, zarmútená i teraz slzí a plače a s ňou spolu horekuje šumná bladá devica.

Tam v ďalekej cuzine osamelý hrob... pri ňom slzí a plače mladý husár...

Či slzy týchto troch duší spolu padaly v tomto okamžení na tú Božiu knihu života.

VI.

Biely sniažik poletoval po poli i po ulici dedinky.

Tatry vyzeraly jako ohromné pomníky z mramoru najbelsieho a zima zaháňala každého do chyže, do kúta teplého.

Bol štedrý večer.

Chalupky dedinky podtatranskej byly osvetlené, domáci každej chalupky sedeli si vókol stola i vesele štedrili sa. Devy zaku-sovaly do jablk, parobci urobili pár rezov na luciovom stolčeku, ktorý si už dnes dohotovili, deti pozerali na stene zlatý voziček, keď matka opekance mädovila a hospodár rozkrajoval cesnak a cibulu, ktorú statku dával, aby bol ochránený od zlého. Chudobní, žobráci a cigáni spievali pod oknami: „Pásli ovce valasi pri betlemskom salaši.“

Celá dedina bola osvetlená.

Kaštiel panský len sa tak jasal svetlami temer po všetkých oknách. V kaštieli panskom došli ku štedrému večeru hostia.

Len jedna nízka, neúhľadná chalupka stala tu tmavá, opustená.

Či tam nik nebýval, či tam nik neštedril?...

Nehajme chalupu i poďme do kaštiela.

Či tak? spýtate sa, dnes, kde Spasiteľ sveta leží v jaslíčkách na slame, my necháme chalupu a pójdeme — do kaštiela?

Keď sa obyvatelia chalupy dnes sami vybrali štedrit do kaštiela — nuž pójdeme ta i my za nimi.

V kaštieli je mnoho hostí.

Slečna Eleonora má hosta toho najmilšieho, svojho totiž budúceho mladoženicha, driečného šuhaja z druhej stolice.

Medzi hosťami kaštiela máte — ani by ste neuhádli — i jednu starú matičku roľníckeho stavu, ktorej ten blesk kaštiela staré oči na lesk nikdy nenavyklé oslepuje, ktorá sa bojí prejsť po tých mákkých kobercach, bojí sa sadnúť si na tie kvetavé mäko-nádherné stoličky. Ale slečinka kaštiela sama obzvlášte pečuje o starú babičku — ktorá nevie nik jiná, jako Martinkova vojaková máti.

So starou babičkou je tam spolu i naša známa rychtárová Anička, driečna, utešená, spanilá — lenže trochu bladá dievčina.

Inu, i kvietok je smutný, keď sa blesk slniečka od neho odvráti — a jej blesk, jej milý ďaleko na vojne.

Pán kaštiela a slečinka predstavili všetkým hosťom svojich roľníckych priateľov a nehanbili sa za nich.

Vyrozprávali jim, jako hodný syn vdovy starkej oratoval kaštiel pred zlodejmi.

Všetci hostia prosili pána, aby sa zaujal a matke biednej vdove syna vysvobodzením ho od vojanstva zase prinavrátil.

Pán zvestoval dnes matke i Aničke — ktorá od hanby zhorieť mala, keď ju slečinka jako oddanicu Martinovú predstavila, vyslovujúcu tú nádej, že naraz sobášení budú, totiž pár z kaštiela a Martin s Aničkou — tú radostnú novinu, že Martin o nedlho bude doma.

Bol dnes hosťom v kaštieli i pán rychtár sám. On olutoval svoje dosavádne kroky, pánom z kaštiela na lepšiu cestu obrátený prajel Martinkovi.

Kto vysloví tú radosť, kto to blaženie, ktoré zrkadlilo sa na tvári, ktoré pocítovala v srdci zbožná stareňka — Martinková mať, keď o návrate synovom počula. A ktorý kráľ mal blaženejšiu štedrú večer, nežli naša ubiedená Anička, keď jej otec celkom už teraz zjinačený, tu verejne prisľúbil, že len čo Martin svobodný z vojny domov sa navráti, bude s nim jeden pár?

A čo ďalej, to viacej blaženosti pocítovali naše drahé predtým tak utrápené srdcia — matky a milenky.

Pán kaštiela vedel všetko o smrti Podsýpkovej vyprávät blaženým a zadiveným ženským, líčil jim vojnu kráľohradeckú, ratovanie Podsýpkovo skrže Martina, smrť jeho, jako všetkých, zvlášte Aničku, prosil za odpustenie v poslednom života okamžení, jako má v hrobe „zimozel“ Aničkin pod hlavou — nasledovne jako ona nie „zimozel“ ale myrthu na hlave mať bude.

Kto vysloví tedy blaženosť srdc týchto? Samo nebe sa dnes radovalo.

Kmotor Vytrúsil a Nevylej sa polepšili — oni sú dnes Nevytrúsil a Vylej pomenovaní, — ušli trestu, bo sa dokázalo, že žid Icik s notáriušom boli vinní a tito len nástroje tamtých. Súdobne stíhaní neboli — sú tedy ľudia striezliví a napravení.

Icik musel rychtárovi voli zaplatiť a zutekať z dediny. S nim všetko zlé z nej ušlo.

Utešených a uradovaných hostí svojich zaviedlo potom domáce panstvo do veľikého, skvostne pripraveného a osvetleného teremu, kde sa vianoční darčok pre každého nachodil. Domáca pani domácomu pánovi, domáci pán domovnej panej, domovní pani hosťom, hostia domovým pánom dali tu prichystať skvelé a bohaté vianočné dary. Slečinka dostala bohatý šperk od svojho budúceho a on zase od nej jiný dar. A tak rad radom všetci.

Pán rychtár dostal tiež pekný dar pre svoju dcéru, keď bude nevestou Martinkovou.

Konečne predviedol domáci pán so slečinkou babičku, matku a Aničku, milenku Martinkovú pred jedon veľký, zimozelom ozdobený strom, na ktorom rozličné svadobné dary, jedna veľiká listina a na vrchu utešená parta myrτου ozdobená sa nalezala.

Matka i Anička zastaly udivené pred stromom tým.

„Čo tento strom znamená“ — slovil pán z kaštiela a šiel za strom, odkiaľ za ruku vyviedol šumne oblečeného šuhaja — „to Vám vysvetlí tento.“

„Syn môj!“

„Martin!“

Martin bol tu, svobodný jako vták — len že si ho Anička opýtala; jeho priepustný list visel na strome.

A ďalej čo?

Bola svadba . . . bolo dobre.

A náš pár?

Martin i s Aničkou žijú až po dnes jak nepomreli.

Miloslav Dumný.

Moja hviezda.

(Z poľského.)

Hviezdička, čos mi blískala,
Keď som uzrel svet,
Prečo že tvoj, hviezda malá,
Mne zanikol let?
Prečo mi on tak neplonie,
Jak v detinských dňoch —
Keď na matky hral som lone
V malovaných snoch?!

Ty si nebom veslovala,
Tvoj blesk svietil mdle,
Ach, hviezdička moja malá,
Viedla si ma zle!
Zastála si v prosried neba —
Ja som snil a žil,
A v tom snení som pre seba
Vence lásky vil.

Z pozostalých rukopisov: *Ludovita Kubániho.*

Príspevky ku poznaniu juhoslovanských národných piesní zo stanoviska mravoučného.

Od J. Radetiča, podáva A. Sytniansky.

(Dokončenie.)

XVI.

Juhoslovanská národná pieseň o nepriateľstve, o kliatbe a o pomstve.

Posiaľ pozorovali a rozjímali sme, jako srbská národná pieseň kreslí zo stanoviska rodinných i pietných pomerov človeka a jednanie jeho oproti spolublížnym. Pri závierku tohoto nášeho pojednania ideme ešte podotknúť, jako juhoslovanská národná pieseň opisuje tmavé stránky človeka — Juhoslavana.

Národné piesne podávajú nám v tomto ohľade samé príklady, ktoré k prehnanosťam pripočítané byť musia.

Jako sú z jednej strany priateľské a pobratimné sväzky, skalopevné a nerozlúčiteľné, tak sú z druhej strany i nepriateľstvo a nenávisť — náruživosti všetky medze ľudskosti prestupujúce i nevyhasiteľné. Humanný spôsob smýšľania je základným ťahom v ráze slovanskom, osemdesiat a viac millionov duší počítujúceho, kmena vôbec, a juhoslovanského zvláštne. Svojomu spolublížnemu všetky možné priateľské služby preukázať, ani len svoj vlastný život nešetriť, keď sa to jedná n. p. o pobratimstvo abo posestrimstvo, — toto považuje Juhoslavan za svoju najvyššiu, najsvätejšiu ľudskú povinnosť. No, beda tomu,

kto prehreší sa raz proti jednej z týchto povinností, alebo kto nevyplní jednu z nich!
Kliatba vyriekne sa nad nim tými najhroznejšími výpoveďami.

Tak na pr. — Vuk II, 47, 20 —:

Kto je Serbín, z krvi pravej srbskej,
A nespícha k boju na Kosovo,
Detnie šťastie nech mu večne zvädne!
Deéra, ni syn nech sa mu nezrodí,
Ruka jeho prinášaj nešťastie!
Vínko, zrno nech mu viac nerastie,
Nech za živa hñije, i rod jeho,
Pokiaľ celkom biedne nezahynie!

Že každá kliatba sa vyplní, o tom pakuje v ľudu pevná viera, či radnej nevykorenitelná povera.

Zvláštne kliatba, ktorú žena, najme matka, vyriekne, má dla mienky ľudu značný význam a závažie. Pieseň — Vuk I, 368 — ujistuje, že keď dakoho deva nevinná preklína, — že sa zem trase. V piesni — Vuk II, 7 — preklína matka svoju neposlušnú dcéru, že sa vydala proti jej vôli; a síce preklína ju v tom okamžení, keď so svojim mladoženichom opúšťa svoj materinský dom, aby k mladoženíchovi bývať išla, týmito slovami:

Bodajs' nežila viac, milá dcérka!
Bodajs' ta neprišla, ani nazpäť,
I ostala tam na čiernej hore!

Tak sa i stalo!

Naprosred cesty, ktorá vedie k domku mladoženčovmu, ochorie kliatbou matkinou obťažaná neposlušná dcéra, — i klesá mŕtva k zemi.

Kliatba matkina sabá i za hrob. Keď utrápený mladoženč včasný hrob nevesty svojej navštevuje a jej sa vypytuje, či jej nenie čierna zem snád ťažká, odpovedá táto z hrobu studeného:

Čierna zem mi nenie, drahý, ťažká.
Ťažkou je vždy matkina len kliatba.

Hroznejšia ešte, nežli kliatba, je krvopomstva, o ktorej výstupnosťach národnia pieseň s tou najväčšou i len myseľ sa dajúcou, pokojnou chladnokrevnosťou rozjima.

Krvopomstva je u srbského národa, najme ale u Černohorcov, tak zakorenená obyčaj, či vlastne zlá obyčaj, že formálne za náboženskú povinnosť považovaná býva. Povinnosť vyhovenia krvopomstve prechádza z otea na syna, i zaväzuje celé nasledujúce pokolenie, kým sa jej len zadosť neučiní.

Na mnohých miestach srbských národných piesní, podnecuje matka, v krvi zavraždeného zamočenú košelu držiač, svojich synov, aby sa pomstvil na nepriateľoch jej pohaneného

rodu. Biblická výpoveď: hlavu za hlavu, ktorá u všetkých národov v jich detinskom veku úplnú váhu a platnosť mala, nachádza v juhoslovanskej národnej piesni ešte rozsiahlejšieho upotrebenia a uskutočnenia: nie len krev za krev sa odmieňa, no i každé zrušenie priateľstva, pobratimstva alebo posestrimstva hroznou krvopomstvou sa zakončuje.

Ostatne vyskytuje sa pri tomto zlomravu to, že výsrednosti a výstupky krvopomstvy svoj počiatok, a temer v každom jednotlivom páde, svoju príčinu z tej okolnosti čerpali, že sa Juhoslovania obávali, jakoby sa medzi pokrevnými tureckí zakúpenci a rodinní zradcovia nachádzali.

V piesni — Vuk II, 5 — rozštrvuje brat vlastniu sestru a svoju milenku pomocou divokých koní.

Najhroznejší opis krvavého takého skutku poskytuje pieseň — Vuk III, 7 — v ktorej sa rozpráva, že Novákovič svoju nevernú a zradnú milenku voskom a lojom namazal,

I posypal syrkou, pušným prachom,
I zavínil mákkej do pavlny,
I pokropil silnou slivovicou,
I zakopal až po pás do zeme;
I podpálil havranie jej vlásky.
On sám popíjal si chladné víno, —
A čo svieca horela mu milá.

V zime.

Tatry, snažné naše hrady,
Vy ste samá veleba,
V zime svetu neprístupné
Dotýkáte sa neba!

S oblakmi si hovoríte,
Kam nevníkne vtáka let,
Vaším dumám, vašim túžbam —
Nezná porozumieť svet.

Tatry, snažné naše hrady,
Poklady v vás ukryté,
Ač po vrchu chladné ľadom,
Zdáte sa byť bezcité!

Svet povrchné voždy súdi,
No, my známe jeho súd:
Preto vrele vám slovenská,
Tatry, každá bije hrud.

Svet povrchné voždy súdi,
Nezná, čo sa dnu kryje,
Tak i Tatry ľud si svetu
Tomu neznámy žije.

Ó by i v ňom ľad na tvári
Proti sveta ľsti ceľej
Bol, no v srdci oheň vreľý
Ku pravde slávy vreľej!

Ó by i on sta ty Tatro,
Jeho drahá večná mať,
Týkajúc sa srdcom neba,
Nad zlým svetom vedel stáť!

A tak žil si posvätené,
Dávajúc sa v vyšší let:
Veslujúc nad tento nízky
V svoj blažený ducha svet!

Miloslav Dumný.

Cestopisné zlomky.

Výlet z Báčky do Vojanskej Hranice, a z nej cez Zemún do Srbského Belohradu.

Bolo to roku 1870, dňa 11. júna. Svitlo utešené ráno. I sadli sme si jedonásti priatelia na paroloď, i pobierali sme sa z Nového Sadu, z tohoto Bethlehema národného preporodenia sa uhorského Srbstva, do srbských Karlovíc. Tu presadli sme na hraničiarske vozíky, ktoré vďační Staropazovčania pre nás, svojich to hostí, poslali. I prišli sme tak do slovensko-srbského mestečka — Stariej Pazovy.

Cieľ cesty našej bol, aby sme sa súčasťnili pri storočnom jubileume založenia i trvania najstaršej na dolniakoch jestvujúcej slovensko-evanjelickej cirkve staropazovskej.

Prijdúc ta, prijatí sme boli p. farárom Beniaminom Reussom veľmi vďačne a pohostinne.

Večer sa priblížil. I sadli sme k večeri, i korenili sme si jedlá vážnymi i vtipnými zdravicami. Páni „z provincie“ (tak menujú „graničiári“ nehranicárov) a páni z „milicie“ odpovedali na ne tiež vážne — a „Mnogaja leta odspievalo sa po každej zdravici spojenými hlasmi.

Čo to? . . . čo to?

Predfarie je oziarené!

Bol to svetlový pochod, ktorý usporiadali statní Staropazovania k našej i svojej oslave.

Keď sa pochod v rad usporiadal, zazvučaly trúby, zahučaly bubne, zacvendžaly turecké pokrievky a vojanská banda deviateho pluku petrovaradínsko-graničiarskeho zahúdla nám zväčša slovanské kusy, dla istej vojansko-muzickej úpravy.

V prvej priestávke očaruje nás naša hymna „Kto za pravdu horí“, odspievaná zdarile i jemne vo štvorhlase staropazovským spevokolom, a po odspievaní sloky „Koho dar nezvedie, hrozba neskloní, tomu moja pieseň slávu zazvoní,“ mali sme šťastie počuť prvú reč z úst slovenských, nemeckého p. farára a Báč. Sriemskeho seniora Štúra, v ktorej ďakoval za také poctenie nás, i ďalej pokažoval na slavnosť jubilárnu, predstavujúc jej význam pre cirkeвно-náboženský život; i kládol všetkým na srdce, aby sa hodne i náš

vniutorný človek pripravil k sväteniu toho dňa, ktorý nám hotuje Hospodin. I keď sa poďakoval menom všetkých hostov, odvetilo sa mu hlučné „sláva“ a „živio.“

Banda pochyťí hudobné nástroje a nepotratené nóty svoje, oblažila nás kúskami vyberanejšími. Spevokol chtiac i nemeckým hostom zadost učiniť, zaspieval jim nemeckým pieseň v druhej prestávke.

Tu svitne v hlave p. K. ač už po predišlom poďakování sa, že veru nie len hudbou a spevom, ale i rečníckym slovom hostov uvítať treba, čo keď sa ex abrupto stalo, ujal sa slova p. dekan a farár Novosadský, Gabriel Belohorský, — a sta vždy výborný a šťastný rečník, náražal na svornosť, vzájomnosť a bratskú lásku národov Srbského a Slovenského, menovite aby to, čo nekdý utratil národ tento posledný na západe, v plnej miere našiel na juhu. —

Pritomní Slováci so Srbmi ozvali sa s hlučným „sláva“ a „živio“, ktoré sa iba vo zvukoch hudby ztratilo.

Keď po tretej prestávke vyspieval spevokol „Rado ide Srbín u vojnika“, odobrala sa banda i spevokol po uliciach mestečka. Po jích odchode nastalo nočné ticho, ktoré však na úsvite, málo pred východom zlatého slnka hrmením mažiarov a hlasom všetkých zvonov prerušené bolo, — a čo chvíľa svitlo k slavnosti jubilárnej.

Po cirkevných obradoch išli sme do hostinca k obedu, kde krom duchovenstva, učiteľstva, jinej intelligencie a spevokolu, pritomní boli i vysokí vojanskí dôstojníci. Medzi týmito vynikal slovanskou priateľskou milou tvárou a prívetivou dôverčivosťou jeho excell. p. general Kríž, rodem Čech, na teraz v Zemúne bydlíaci.

Pri skvostnom a nákladnom obede prvá zdravica vynesená bola p. seniorom Jeho Veličenstvu Fraňovi Josefovi; druhá jeho excell. p. generálom Krížom duchovenstvu a intelligencii, tretia p. Grossom statným hraničiarom a vôbec údatnému vojsku c. kráľovskému, štvrtá hraničiarskym stotníkom staropazov-

ským — národu slovenskému. Táto znela v hlavných ťahoch zo srbštiny preložená asi takto: „Páni moji! Ratolest táto ľudu staropazovského zo stromu národa Slovenského pochádzajúca, voľačo viac jako pred sto rokmi zaštepená je vo Vojanskej Hranici. Synovia Slovenska, od hrobu veľikého Svätopluka, jích kráľa, potomci praotcov svojich slovenských, ktorí učení a krstení boli sv. apoštolmi Cyrillom a Methodom, prišli sem do Hranice hnaní sveta nevoľou v núdzi a chudobe, — a hľa, útočíte tu naši, jako i miesto, kdeby hlavu sklonili. I vidíme jich po sto rokoch trebars i jinými živlami otočených, národu a cirkvi svojej zachovaných, vidíme jich, chvála za to Bohu, i v hmotnom ohľade dobre opatrených, zväčša majetných. Keď jiné prednosti týchto spolubratov našich do podrobna vyratovať neidem, nelza mi mlčaním pominúť to, že oni sťa hraničiarskí vojaci vernosťou k zeme pánovi, chrabrosťou a vytrvalosťou v pôtkách za cisára a drahú domovinu sa vyznačovali, tak že oni v odvetví tomto s nami Srbmi totožné miesto zaujímali a zaujímajú. Ja teda za život a trvanie týchto synov slovenských a spolubratov našich slovanských pripíjam!“ „Sláva“ a „živio“ zahrnelo na túto zdravicu. Banda a mažiare učinily svoje, a spevokol zaspieval nadšene „Bývali Čechové.“

Keď ešte srbský staropazovský p. farár, starček to vyše sedemdesiatročný, zdvihol pohár a medzi jiným zaželal, aby to Hospodin dal, aby potomci 1000ročné jubileum svätif mohli — okolo štvrtej hodiny po poludni vstali sme od stola a vyšli medzi ľud, ktorý v ohrade kostolnej hostiac sa, zabával sa rozhovormi, tancom, dávajúc si pri tom vystreľovať z mažiarov a vyzvánať na zvonoch. Banda vojanská prehúdala i týmto „kolo“ a rezké nóty slovenské, poľské a maďarské.

Po krátkej večeri spiechalo všetko, čo nohy malo do zahrady, ktorá v susedstve kostola ležala. Transparent mal túto krátku srdečnú vítanú: „Vítajte nám!“ A to jisté i po nemecky.

V zahrade z noci deň prerobili, bo všetko lampami osvetlené súc, rozmanitosťou svojou nás obveselovalo a dojmalo. Banda vojanská zavznievala voždy, i všetko mladé tančilo až do milej druhej hodiny po polnoci.

Rozjidiúc sa, usnuli sme my pútnici snom sladkým, no krátkym. Sladkým preto, ponevác nabídnutie sa nám drahého nášeho rodáka, p. Janka Šafárika, za cicerona do Srb. Belohradu, k tomu prispelo, že sme snivali, jako nás bude vodiť zajtrá po sidelnom meste slovanskej kniežatskej državy; — krátkym preto, že sme za málo spali.

I svitlo, i bol deň tretí výletu nášeho.

Rozlúčiac sa 13. júna s predstavstvom sl. cirkve Staropazovskej, pobierali sme sa desiati na rýchlych vozíkoch hraničiarských do Srb. Belehradu.

Prijúdc do Zemúna, išli sme všetci in corpore k jeho excell. p. generálovi Krížovi na poklonu, no i preto, aby nám pas dal vidimovať.

Zarmútili sme sa, keď sme ho doma ne-našli, trebars nám jedon vojanský pán vidimoval pas. No zármutok náš premenil sa nám v radosť. Sotva že sme prah príbytku jeho prekročili, i brali sa smerom k ďalšej púti našej — ajhľa, vidíme ho pospiechať domov z kostola.

Po zdvorile vymenených rečiach a podaní si rúk, tašli sme na siný Dunaj, i plaviac sa na dvoch člkoch k brehom belehradským, spievali si Nemci po nemecky nahlas, kým my Slováci sebe v srdci nótili: „Belehrad, Belehrad...“

Čosi kamsi, boli sme pri brehu i ozve sa „živio!“

Prvých obyvateľov, ktorých sme videli pri brehu, poznali sme hneď po rovnošate a dýkach.

Boli to dvaja čatníci.

Ukázavše jim pas, stúpali sme ulicou na hor a videli sme ľud rozmanitý, domy evropejské, iba kde tu pozostalé turecké kutice štýlu asiatsko-orientálneho.

I zložili sme sa v hostinci „k mestu Parížu“ — a ešte dopoludnia obzreli sme si zámok, kde však písateľ riaľkov týchto nebol.

Po obede zaviedol nás pán dr. Janko Šafárik do srbského národného museuma, kde sme viac jako dve hodiny strávili.

Starožitnosti rímské a grécke dobre sú tu zastúpené, najme numismatika a mythologia. Knihovňa vyniká množstvom vzácných kníh — a rukopisy mnohé pochádzajú z časov neodvislosti srbskej. Obrazáreň obsahuje

najviac podobizny z národa srbského preslá-
vivších sa mužov, buď na poli vojny a pí-
somníctva, buď na poli cirkevnom. Zbraň a
prápory vidno tu takze z časov neodvislosti
srbskej. Vyniká tu všetko svojou vniutorňou
i zovniutorňou cenou a prísnyim poriadkom,
jehož dušou je náš slavný rodák dr. Janko
Šafárik.

Museum srbské bude sa môcť zanedlho
merať s peštianským, ba už teraz má poje-
diné sbierky také, ktorými sa jiné musea do-
sial honosiť nemôžu. Ku pr. má tri hrubé
assy rímské, každá z dobrého sriebra a vyše
dvoch funtov ťažké.

V novejšej dobe prispeli i Turci darmi
svojimi k rozmnoženiu sbierok museálnych,
totiž asi piatimi 30—40funtovými kuľami, po-
slanými zo zámku pravo do museuma v čas
bombardovania Belehradu, ktoré pri tureckej
refazi, do ktorej Turci nekdy nevoľných kre-
stánov okúvali, pokojne uložené ležia, a to
— čo praví svedkovia civilisácie a pokroku
schopných bývalých pánov svojich.

Rozlúčiac sa s museumom išli sme na
kočoch do pekného Topčidera, kam sme za
tri štvrte hodiny dorazili.

Pôvabné to údolie preteká potôčok a po
ploche jeho belejú sa pekné chodníčky, a
vodička z vodometov do hora sa vystrekujúca

odbleskuje sa v tisícich perlách, pôsobených
lúčami slnka. Mnohé kvety, kroviny a tónisté
stromy vábia Belehradčanov v troch čiastkach
oživenej prírody do tohoto raja.

Konak Milošov je úhladný a kňaza dô-
stojný.

Možno v ňom vidieť zo pár pekných ole-
jových obrazov, i stôl, na ktorom Milošova
hlava v sklennej truhlici složená sa ukazuje,
postel, oblek, obuv, všetko tak, jako čo by
čakaly svojho gospodára. V druhom pokoji
nachodí sa stolík Milošov, pokrytý obrúsom
s náradím k jedlu potrebným, ďalej britvy
a soschnuté kropaje krvy syna jeho Michala,
vybraté z rán, zákerníkami zapríčinených.

Asi pol hodiny chodze od konaka, v hu-
stej hore, ktorá k parku náleží, je to osudné
miesto, kde kňaz Michal zavražden bol.

Miesto to je mrežkami železnými ohra-
dené; závojovité oblúky križujú sa nad nim;
priestor srediny medzi mrežkami je kvietim
a nezábudkami vysadený a mrežky nesčíta-
nými vencami a venčkami obťažené.

V nemom a clivom zadumení odtrhol
som si na pamiatku dvojlistok z jedného zo
štýr stromov, ktoré byly nemými svedkami
zverskej ukrutnosti — i spiechal som domov
dňa štrnásteho júna k mojej ma očakávajúcej
rodinke.

Ján Mičátek.

Ž e l a n i e.

(Z Chomiakova.)

Chcel bych plávať svetom v oblaku,
Chcel bych s slnkom v nebo bežať,
Hviezdou v étherickom súmraku
Nočniu lampadu si zažať.

Chcel bych vo vln vlasti zbúrenej
Hrať sa v bezodnej hlbine,
Abo s lúčou zory rumenej
Kížať morskej na hladine.

Chcel bych v búrkach lietať zlobivých,
V hmle sa kolo chlumov vinúť,
Chcel bych i v oblakoch šedivých
S bujným vetrom šumiac plynúť;

S vlastovkou žiť pod nebesami,
S motýlkom sa láskať v kvetoch,
I nad ozrutnými skalami
S orlami závodíť v letoch.

Jak by bolo sladko v prírode
Žítia radostami kráčať,
V hromo-víchroch i nepohode
Neba prostranstvo obťačať!

Sytniansky.

Terajšia výchova národov kmena germanského, roman- ského a slovanského.

Od Pavla Hečku.

(Pokračovanie.)

III.

Kmen slovanský.

Srbi a Horváti jeden vlastne národ, lebo jednej reči a povahy ľudia, iba menom, prijatým písmom, vierovyznaním a historiou na dve oddielne vetve delení, oba duševne znamenite nadaní, národne zväčša upovedomení, ohniví, hrdinskí, politicky o veľa lepšie nežli my Slováci dospeli, bohatých poetických vláh, menovite hrdinským básníctvom preslulí a vrelou k Slovanstvu láskou plápolajúci, ač tiež početným odrodilstvom v diele národnom hatení, ešte len zakladajú národné školy, pripravujú si cestu ku skvelejšej národnej výchove. O výchovu uhorských Srbov zaujímal sa výdatne zvečnelý svetlý patriarcha Rajačić, pečujúc čo najúsilnejšie o školstvo národné i povznesenie národno-náboženského ducha, čím bol opravdivým stĺpom národa svojho. Jeho nasledoval v biskupsko-národnej horlivosti novosadský slavný biskup Pláton Atanacković, ktorý tu srbské lyceum založil, kníhtlačiareň sriadil a národnú Maticu ustálil. Dalmatinskí Srbi ale Italianmi všelijak tlačení a v národno-cirkevnom diele rozmanite hatení, ešte si len majú zakládať čisto národné školy a ústavy osvety.

Od uhorských i dalmatinských Srbov o mnoho šťastnejší sú v ohlade tomto Srbi v kniežatstve srbskom na poloostrove balkánskom obydlení, jakožto vládou národnou opatrení, ktorá skutočne chvalitobne pečuje o národ, menovite r. 1867 zákernickým spôsobom padlý knieža Michal stal sa tým najväčším dvíhateľom národnej osvety a dobrodincom ľudu svojho. V jehož šlapajách kráčajúca terajšia vláda, podobne dvíha a zdokonaluje národnú výchovu. Prvší zápasia posiaľ s mnohými a veľkými odpory, jejichž premoženie však od horlivosti, vytrvalosti a obetovavosti jejich právom očakávať možno:

druhí tak voľne a pekne postupujú, že vedecké spisy jejich vždy viacej sa množia, a už i paedagogickými spisami vládnu.

Hovoriac o národnej výchove Horvátov, nemožno v to pojať i Horvátov tureckých, ktorí pod despotickou muhamedánskou, kresťanskou osveta a vzdelanosťou neprajnou vládou stojac, v cele primitívnom stave sa nachodia, rozumieme tu teda iba Horvátov, pod rakúskou vládou žijúcich, ktorí po vypudení stredovekovej latiny zo škôl a pri mohútnom odpore proti maďarsko-nemeckej reči podvihnutom, do škôl svojich milú národnú reč napospol uviedli, a velice pekne si počínajú. Oni majú hojnosť gymnásií, národnú akademiú si už založili, a na uživotvorení univerzity práve pracujú, ale prstonárodných a mešťanských škôl ešte nemajú v dostatočnom počte. Lepší národní učitelia sa však porád odchovávajú a množia, i jesto nádej, že to u nich ohľadom zdarilejšej národnej výchovy, po ukončení terajšej národno-politickej borby, vždy radostnejšie vyzerat bude. Na poli národnej výchovy a osvety dejstvuje po ten čas slávny, jak hlbokou učenosťou, tak národným duchom a nesmiernou obetovavosťou vynikajúci veľký biskup národa Juraj Štrossmajer, jehož slncom chrabrého horvatského národa a hviezdou Slovanstva prvej veľkosti, právom nazvať možno. I on jako všetci veľkí mužovia naši veľa trpí za svoju vrelú lásku ku národu a vernosť svojim čistokresťanským zásadám, ale tým trvalejšia bude v národe i v Slovanstve sláva jeho, a tým požehnannejšie bohuľubé dieło jeho!

Sloveni v Štýrsku, v Krajne, v Korutánsku a v Istrii obydlení, chvalitobným účinkovaním svojho duchovenstva a krásne znáhavejšej sa literatúry, i horlivým zaujímaním sa o národ pojedinných výtečných mužov, národne značne prebudení, následkom usilujúceho podmaniť si jich germanismu, čo do ná-

rodnej výchovy, po túto dobu vo veľmi smutnom položení sa nachodili, keď ani len rydzo-národných elementárnych škôl nemali,*) tak že čo inde neslýchaná vec, aby národ v jazyku svojom ani len dokonáneho slabikára nemal, tu to až do najnovších časov tak bolo. A keď i len rýdzi slovenský abecedár postrádali, čože môžeme riecť o jiných školských knihách? Tak hľa ťažko sa dostane národ k svojevlastnej výchove, keď ani nižších ani vyšších v národnej reči vyučujúcich a v duchu národnom sriadených škôl nemá, a iste iba predívne riadicej Božskej prozreteľnosti to pripísať nádobno, že sa tento ináč vtipný, umný a vzdelanosti sa domáhajúci národ, pod takým a toľkým nátlakom nemeckého živlu, nie len neponemčil, ale i k jistému národnému povedomiu došiel, a má už vlastný literárni spolok, totiž Maticu, ktorá si vydávaním dobrých spisov pre pospolitý ľud, už posiaľ veľké zásluhy vydobyla. I tu jako inde po menších národoch a vetvách slovenských dejstvoval na výchove a na upovedomení národnom preslávený biskup Juraj Slomšek, hlavnia podpora a chlúba národa. Terajšie chvalitobné domáhanie sa práv svojich národa tohoto, oprávňuje nás k nádeji, že stav výchovy a vzdelanosti jeho, jak prispením literatúry, tak i zlepšením sa politických pomerov, o nedlho iste sa zlepši.

Temer v podobných okolnostach žijú, ale neopúšťajú sa Dolno- a Hornolužickí Srbi, pod vládou nemeckou, pruskou a saskou, i za týchto ujíma sa a pracuje horlive a nezmordovane národné duchovenstvo; i oni majú svoj literárni spolok Maticu,**) ktorá jim nedostatok národných škôl nahradzovať musí; snad i tu pomôže konečne spravdivejší, po Europe vládajúci počínajúci duch, a vždy viacej vífaziaci princíp národnosti!

V najžalostnejšom však zo všetkých Slovanov stave upejú, všetkých práv ľudských, občanských a národných neustále zhabovaní, pod vládou tureckou stojáci Bulhari, národ primitívne čisto slovenský, ktorý pôvodne

meno (Až do siedmeho storočia. Red.) Slovanov nosil, potom však osadením sa Bulharov, národa pôvodne plemena severského (Hunskí Bulhari. Red.) v dávnom cisárstve byzantinskom, s týmito sa smiešal, v ktorom smiešani vlastní Bulhari sa ztratili, utonúc v mohútnejšom duchu slovanskom*). Už v 14. storočí dostanúc sa pod panstvo surových Turkov, fanatických vyznávačov Mohameda, ktorí kresťanskú vieru z celej duše nenávidia, snášajú neprestajný nátlak, od nehož sa, dá Bôh, v týchto kresťanskému obyvateľstvu priaznivejších časiach, osvobodí. Jako občansky tak i duchovne ujarvení, tu stojac pod ukrutnými tureckými bašami, tam zase pod nájomníckym gréckym duchovenstvom, viacej o poplatok cirkevní, nežli o spásu duší pečujúcim, nemožné jim bolo národnej výchovy sa domôcť. Elementárnych škôl nachodí sa tu po riedku, a o jiných ani nechýrovať, v tých ale, ktoré jakosi jestvujú, málo sa učilo v bulharskom jazyku, najdriev sa jim nátlakala reč grécka, potom ale i turecká. Majetnejší a po vzdelanosti práhnúci Bulhari museli sa posiaľ po srbských, ruských alebo rumuňských školách vzdelávať, prirodzená vec, že literatúra pod takýmito okolnosťami nijak zmáhať sa nemôže, a preto i z tejto strany sú Bulhari vo výchove docela zanedbaný, hodný poľutovania nášho národ**), za jehož čím skoršie vysvobodenie sa z dvojakého jarma, k milostivému Bohu vzdychať a modliť sa nám nádobno!

V dač lepších okolnostach žijú bosenský a hercegovinskí Srbi, ktorí väčším dielom ku katolickej cirkvi sa priznávajú, od duchovného rádu Františkánov duchovne opatrovaní bývajú, prijímajúc od týchto nie len náboženskú ale i školskú a literatúrnú výchovu, a ktorí bez pochyby pri častejších a živejších už teraz politických pohyboch tureckého Slovanstva, svrhnú svoje doterajšie svetské i duchovné jho.

Černoohorskí Srbi, jako jediný na teraz v Turecku úplne neodvislý slovenský národ, počínajú práve teraz pod osvieteným

*) To stalo sa v prvej polovici IX. storočia. Red.

**) Jak nás dobrotivý Boh bude živiť, rozpíšeme sa obširnejšie o bratoch Bulharoch v III. ročníku „Orla.“ Red.

*) Vidz „Orol“ r. I, strana 124—127.

Red.

**) Matica sorabská založená je r. 1847 v Budišine.

Red.

kniežatom Mikulášom školy zakládať a i v literatúre sviežo sa hýbať. Jejich ustavičné posial s Turkami vedené boje a chudoba hornatého kraja, prekážaly jim v ohlade tohto velice, lež jejich kresťanská myseľ a vernosť, oprávňuje nás k tým najkrásnejším nádejám ohladom tejto velice bodrej a hrdinskej vetve Srbov, ktorá s mohútňým nepriateľom kresťanstva dlhé už časy šťastne bojuje, a svoj slovanský ráz až doteraz verne, bez všetkej

narušenosti zachovala. Národ tento vedie skutočne najpoetickejší život zo všetkých Slovanov, tak že on i cudzinca k obdivovaniu uchvátiť musí; čítajte verné opisy a líčenia jeho fyzickej i duševnej povahy, jeho mravov, zvykov, obyčajov, mužských i ženských charakterov, a k tomu dôkazy jeho kresťanskej mysle a nezlomnej viery, v spisách juhoslovanských a českých, a presvedčíte sa o tom až k prekvapeniu!

(Dokončenie nasleduje.)

Božie deti na zemi.

Ach! už som ja otec utrápený,
Všetka neresť, bieda na mňa letí,
Ešte i tie moje deti
Majú život trudný, zarmútený,
Mám tri dcérušky milé,
Uslachtilé, spanilé,
Hotujem jich do vydaju,
Ale šťastia nemajú:
Svedomie, Statočnosť, Pravda sa volajú.

Jako sa mi smutno, bóľno,
Tak starostou zrak mračí, —
Dvere otvorila sa voľno,
Vojdu traja vohľáci:
Poklonia sa,
Usadia sa,
Rozprávajú,
Moje dcérky za muž pýtajú.
Ale, páni moji, čujte!
Na tom sa nezastavujte,
Že chudobné sú,
Za to poklad nebies vám donesú.

Tak? . . . prosím pekne,
Prvý riekne:
Svedomie, vašu pannu,
Mne už obecanú,
Za ženu nemôžem vziať,
Bo má chybu, čo nemôžem vystáť.
Kebych dač zlého spáchal,
Pokoja bych od nej nemal,
Výčitky by mi robila,
S nimi by ma vždy tránila. —

Druhý predhodí:
Práve mi na um schodí,

Dcéra vaša *Statočnosť*,
Má síce peknú cnosť,
Ale to je bieda,
V živote sa v ňu potrebiť nedá;
Každý síce ju chváli,
Ale rád sa od nej diali.

A ten tretí
Takto vetí:
Pravdu, vašu dcéru,
Vziať nemôžem veru,
Bo doprosta vraví
A prebija hlavy. —

Jako to vypovedali,
Preč sa odtiaľ odobrali.

Syn *Hnev* príjde domov,
Zvolá: do sto hromov!
Sestry, nič nedbáte!
Prečo sa nevydávate?
V dome nedostatok, psota,
Nestačí moja robota
Zaopatrit vám živnosť.
Hľa! tamto tri škaredé
Dievky suché a bladá:
Lož, Smyseľnosť a Zlosť,
Milencov majú,
Sa vydávajú. —

V tom vojde dnu jedon pán,
A s nim dve milé panny:
Tieto budú bývať s vami!
Keď príjdem, zaplatím vám
Za hospodu a za chovu;
Trpezlivosť, Nádeja sa zovú.

Zmizol — tie ostaly tam,
Ale syn keď doma je,
Smrťou hrozí jim a kľaje,
Jak jich nevymentí ten pán. —
Matka Boženka,
Pobožná žienka,
Hneď k nemu priskočí,
Popre mu do očí,

Prst na ústa mu položí:
Synak, nekľaj!
V pamäti maj,
Kto vydrží, bude Boží! —
Otec ale vždy strach má,
Trápne, sa obáva,
Že keď bude veľmi nahnevaný,
Zabije tie sestry, i tie panny.

Graichman.

Sedmohradskí Nemci.

(Národopisný náčrtok.)

Medzi národami vlast našu obývajúcimi, čo do významnosti nemalé miesto zaujímajú sedmohradskí Nemci, a či jako sa sami volajú — Sasi. Hŕstka ľudu tohoto zasluhuje už preto známosť a pozornosť našu, že odtrhnutý od mohútneho kmena svojho a medzi celkom cudzie živly vbitý, ničoho z pôvodnej povahy svojej neztratil, ačkoľvek 700 rokov nad hlavou jeho prebrklo, rokov to plných pohrôm, strastí a bojov. Pravda, že žiadon zo spolunárodov našich nepožíval tolko svobody, nemal tolko práv a výsad, kolko tieto osadníci; ale práve neodvislosť jích všestranná bola príčinou, že behom času i knieža i šľachta žiarlivým okom na nich hľadeli a na zničení alebo aspoň zmenšení samostatnosti jích už priamo, už krytmo pracovali. Avšak žeby sa boli pred kým krčili, vzdorovali mužovia títo, keď bolo treba nie len ministrom lež i kráľom a voždy s tak prosperšným výsledkom, že sa v požívaní neobmedzenej svojej samosprávy až do najnovších časov udržali.

Rok počiatkov stehovania jích a usadenia sa v Sedmohradsku padá do časov panovania Jezaslava II., ktorý prvší bol, čo cudzincov do krajiny povolal. Povinnosť, ktorú tým, že sa tu osadili, na seba vzali, bola: kraje, ktoré sa jim prepustily, obrábať, hájiť a brániť a vládu podporovať. Zem, ktorú zaujali, bola vylučne jích vlastníctvom, a aby polozenie jích úplne zabezpečené bolo a oni opravdu jako svobodníci žiť mohli, dostali od Andreja II. listinu, v ktorej sa práva a výsady jích podrobne určujú. Dľa tejto listiny mali moc a právo prednostu a duchovenstvo sami si voliť a cirkevne záležitosti vo všetkom, dľa drevných svojich obyčajov

sporiadať; po horách poľovať, v riekach loviť, a keď na trhy ťahali, ani clo ani jinej dane neplatit. Na čele svojho „Comesa“ neboli nikomu len kráľovi podrobení a že tam, kde onen spor nejaký vyrovnaf nemohol, len kráľ v mene zákona výrok vynášaf smel, celá od nich obývaná zem „kráľovou zemou“ sa nazvala. K vojanským službám boli len vtedy povinnovatí, keď kráľ osobne do pola tiahol a keď ktorý rod vymrel, majetok po ňom nepresiel na kráľa, jako sa to so zemanskými majetky stávalo, lež stal sa majetkom celého občanstva. Čo div, že pri tolkej priazni a ochrane, kolkej sa pristehovalcom týmto od panovníkov dostávalo, orba, priemysel, obchod do rozkvetu prišli a hojné ovocie donášaly. Ovocia toto bývalo síce už od závistných súdov, už od vonkajších divokých nepriateľov častokrát znivočené, však pri pokojných časoch plodnosť a úrodnosť žirných a neprebratých ešte zemí narobenú škodu dľa usilovnosti oškodených dvoj- i trojnásobne prinavrátila. Dediny a mestá sa zakladaly, založené sa dvíhaly, — lebo duch opravdivej svobody prestoloval v nich. Občianstvo tu bolo všetko rovnaké, všetko svobodné a keď sa prišlo brániť či pred krytým či pred javným nepriateľom, celé si zastalo jako jeden muž, lebo veď i malo za čo život svoj zasadiť, malo za čo bojovať. Právu a svobode žijúce neprijímalo žiadnych cudzích živlov medzi seba a najmenej trpelo, aby sa maďarstvo medzi nim usadzevalo, bo toto, to jest šľachta jeho, zákonitosti žiadnej znaf nechcelo a bezúzdnosť za svobodu považovalo. Okrem toho sa Sasi i škodlivého účinkovania cudzieho vplyvu na ráz, reč a mravy ľudu báli. Lebo maďarský zemän na tom stál, aby v úžitku a vo vy-

konávaní rodom mu pripadnutých práv i v saských mestách zostal; k poplatkom a k podielubraní na obecných farchách sa nerozumel; dežmy ani zo zbožia a z vína nedával; platnosť zemských zákonov zapieral a, čo najťažšie obrazenie, nemeckej reči ani oproti mestskej rade užívať nechcel.

Avšak neprístupná ohradbenosť táto proti všetkému čo saského, mala v následkách svojich moc síce dobrého, ale i moc škodlivého. Dobrého to, že kroj, reč, obyčaje i mravy i národnie sebapovedomie zabezpečené boli; škodlivého, že ľud v zavrelosti svojej ani sám sa rozvíjať nemohol, ani na rozvin druhých s nim susediacich národov, jako sú Maďari, Sikuli a Rumuni, nevplýval. Preto i tá náramná nepohyblivosť, tak rečeno skrehlosť, ktorú u saského ľudu spatrujeme a ktorú zo seba ztriasť ani teraz jakosi sa mu podariť nechce. — Najhorší a pri tom veľmi škaredý následok neprístupnosti jeho je však to, že pospolitého obyvateľstva čo rok viac ubýva, keď medzitým počet druhého, najme rumuňského živlu stále a zrejme sa zmáha. V starosti o hmotný blahobyť potomkov svojich nehladel na to, aby v pomere tom, v ktorom by sa bol mal rozmnožovať, nové osady zakladal, lež na to, aby čím menej dedičov mal. A zásada táto sa tak do života vdrala a je tak s povahou saského ľudu spletená, že sa na možnosti vykorenenia jej veľmi pochybuje. Nie hlad, nie mor, ani meč alebo drancierstvo krutého nepriateľa nepreriedily Sasov, lež jích vlastnia úzkomyseľnosť jích preriedila a riedi jích ešte i teraz. R. 1787. do 302.204 hláv silný, počítuje národ tento teraz, málo čo viac od 180.000 duší. Okrem toho od nedávna i jiné udalosti ťažko doliehajú naň, ťažko sa naň valia, avšak zprobovaný v tisícich borbách za neodvislosť a svobodu svoju i teraz si mužne zastal, aby obránil, čo sa pravdou a nezlomnou vôľou obrániť dá. Základ na ktorom vyvinutie jeho spočívalo, bola z prvoti svobodná jeho ústava; od časov reformácie ale, ktorou výučba a vzdelávanie jiný podnet dostaly, okrem toho i školy; a teraz jedine tieto sú tie stúpy, na ktorých nádej a sila saského obyvateľstva spočíva a na ktoré všetok jeho národný život sa opiera. Čo mu neprajnosť okolností

všetko vezme, jedno sa mu jakožto vlastiteľná jeho vlasť bez surového násilia vziať nemôže a toto jedno sú jeho školy. Keď v dávnych stoliatiach svobodomyseľnosťou svojich politických ustanovizní vynikal, vyniká teraz úplnou samostatnosťou a dôkladnou sriadenosťou svojich škôl. V nich, jakožto semeniskách nezbitných, lebo mravno-duševných síl hľadá svoju spásu, vidí zabezpečenie budúcnosti svojej. Čo v zašlých časoch z poza hradieb miest a dedín svojich chlapsky odbíjal, to odbíja teraz a odbíjať bude z poza škôl. Zpoza týchto sa bere v duševní dostih, do ktorého sa všetko púšťa, čo si jarmo otroctva zhuusilo. Niekdy len Sasom, je teraz sebapovedomým Nemcom. Jako taký s napunťou pozornosťou načúva, čo sa tam v dialnej pradomovine jeho deje a s vrelým súcitom sprevádza každý ruch, čo brati jeho ku sláve a moci dopomáha. Ačkoľvek súcitné smýšľanie svoje verejne a nie len rečmi, lež i skutky dokazuje, preca ho proti všetkému očakávaniu nik z pangermanizmu neobviňuje, už či preto, že si počínanie hromádky tejto ľudu pri terajších pomeroch nik nevšima a či že sa vyšší ohľad bere. Doť na tom, že národ tento, čo priam od sveta svojho odlúčený a veľmi ztenknutý, zástoj svoj ešte nedohral a keď v hmotnom zápase minulých stoliatí nepodlahol, že v duševnom tiež nepodlahne, najme jak sa mu z tej strany, odkiaľ očakáva podpory a čo len mravnej, dostane. Najväčšie nešťastie lebo celkovitá záhuba hrozila národu tomuto na rozhraní XVII. a XVIII. stoličia. Jakoby sa bola sprisahala všetka pohroma a zo všetkých strán sa naň rútila, a keby jedného muža nie, bola by ho jiste i zarútila. Že muž tento neobyčajne mohutnými dary ducha nadaný bol, vysvitá i z toho, že to, buďsi bol cudzinec, národ proti všetkému, čo nebolo svojského, nad mieru predpojatý, na najvyššiu hodnosť, na hodnosť to Comesa posadil a tak teda za hlavu seba zvolil. Bol to Hans Sachs de Harteneck, pre vierovyznanie svoje krute prenasledovaný náš rodák, o ktorom, jak dovolíte, neskoršie.*)

Dr. Mirko Korauš.

*) Vaše ďalšie spolupracovníctvo, najme v tomto smere, bude nám veľmi vítané. Na zdar!
Red.

Jakí bohovia, takí i ľudia.

Aby sme sa o pravde horepoznanej sady presvedčili, musíme, bár i jak na krátko pochopy človečenstva o Bohu od počiatku prejsť.

Prvý stav ľudí bol, keď ducha od prírody rozoznať nemohúce, zpytovali, hladali, tušili nečoho, ale čoho ani sami nevedeli. Na najnižšom stupni takýchto pochopov vidíme tak zvaný fetišizmus. Naučný slovník odvádza toto pomenovanie od portugalského slova „fetisso,“ špalok, truncus, čili nejaký bezdušný, úcty a vzývania predmet, ktorý nevzdelaní Afriky, Austrálie a Sibérie národovia vzývali a ctili a z čiastky až po dnes vzývajú a ctia. Na týchto národoch už zrejme vidíme, jak málo oni od svojich bohov odhodní sú, lebo vo svojich úcty predmetoch žiadnych vyšších vlastností a dokonalostí nevidia a od nich nič mravného k nasledovaniu nemajú, k žiadnemu vzdelávaniu a sdokonalovaniu seba povzbudiť nemôžu a skoro len tým špalkom podobní zostávajú.

Jakí bohovia, takí ľudia.

Toto hľadanie čohosi vyššieho zplodilo u Peršanov a Medov náboženstvo Zoroastrovo ohňotiteľov, — a tak povstali Ormuzd, bôh svetla a Ariman, bôh tmy, jedna bytnosť kladná, druhá záporná. Tu sa už tuší nečo vyššieho. Tušenie toto čohosi vyššieho — ducha, prešlo u Indov do pantheizmu čili všezbožňovania, lebo Indian vo všetkom svojho Brámu — boha — spatruje. Na toto nasledoval svet fenický, kde sa bôh predstavuje vo forme individualného mladíka Adonis, ktorý ale na veľkú žalosť zomiera. Vo svete egyptskom sa už absolutný duch dokonale tuší, čoho dôkazom je jích bôh Osiris, ktorý boha roku, roľníctva a život zvierat a prírody predstavoval. Osiris už ľudí stvoril, vyučuje, ale potom zas len zomiera jako i Adonis. Osiris bol bôh slnca a jeho žena Isis, bohyňa neba, bola jako najväčšia dobročinkynja, ktorá ľudí žito a jačmeň siať učila a i plavbu i lekárstvo vynášla, v Egypte ctená. V meste Memfis stála v kostole závojom zastretá jej podobizňa s podpisom: „Ja som všetko, čo tu je, čo tu bolo a čo tu bude a môj závoj žiadon smrtník neodokryl.“ Keď Osiris zomiera, Isis

za nim plače, kosti jeho zbiera, z ktorých zas na novo povstáva. Tu je už čosi nadprirodzeného — duch. Duch tento mal po 3000 rokoch do jiných ľudí a zvierat prechádzať. Na sfínoch egyptských sa najlepšie vidí, jako sa duch z prírody, človek zo zvierata vydiera a k vyššej duchovno-mravnej bytnosti pozdvihnúť usiluje. Tu už vidíme i Theusa čili Thaota jako veľikého ducha múdrosti a všetkých vied, vynálezca reči i písma, prvého zákonodárca a učiteľa všetkých náboženských obradov a umení života. Národovia tito, už lepšie pochopy o svojich behoch majúce, boli i v mnohých vedách pokročili, tak že vela veľikých pamiatok, jako sú pyramidy a príplavy egyptské atď. po sebe zanechali.

Na stupni druhom vývinu človečenstva duch sa uhádne a vie, jako individualný — pekný svet grécky. Po tomto sa zjaví duch abstraktne — všeobecný, čo nám najlepšie predstavuje rímský Pantheon (všebožičstvo), kde množstvo bohov a bohýň majú medzi sebou podelené úlohy, človečenstvo i hmotne i mravne vzdelávať a sdokonalovať.

U Židov sa už viacej duch netuší, ale sa čo duch od sveta oddelený vie. Bôh židovský už celý svet i všetko, čo je na ňom, stvoril, zdržuje i opatruje; posielal jim prorokov, vydáva jim zákony cirkevne i občanské tak podrobne, že jich i dnes všetkým právom obdivujeme a vela z nich i my k nasledovaniu nevyhnutne potrebne máme. Len že Bôh židovský je abstraktná, od sveta oddelená myšlienka opravdivého Boha. Národ židovský utvoril si Boha len pre svoj národ a vyhlásil seba za miláčka jeho a pri tom si ho predstavoval len jako na veky na človečenstvo sa hnevajúceho a toto pre jeho hriechy trestajúceho, a pre to sa Boha svojho len tu i tu bál, ale milovať ho nikdy nedoviedol, jako i k pravej láske k druhým ľuďom, okrem svojho národa, nikdy sa a skoro až po dnes pozdvihnúť v stave nebol.

Na toto príjde Kristus, pravý syn Boží a vysloví pravdu ducha, predstaví Boha jako Otca celého ľudského pokolenia, jako stvoriteľa, zdržovateľa celého sveta; jako láska-vého opatrovníka celého stvorenia, jako vše-

mohúceho, vševedúceho, všadeprítomného, najmädrejšieho, najspravedlivejšieho a svätého, a stane sa spasiteľom sveta. Túto pravdu prejmajú národovia romanskí a ju rozšírenú sebe usvedomujú a docela upovedomenú, čistú jiným národom poddávajú. S týmto sa končí perioda druhá.

Teraz nasleduje perioda tretia, t. j. svet budúci uskutočnenia rozumnosti a svobody ducha, a tak uskutočnenia kresťanstva, slova Božieho a kráľovstva Božieho na zemi.

Že kresťanstvo v jeho čistej pôvodnosti je ten najkrajší a najdokonalejší pochop o Bohu, že živý, pravý Bôh, v ktorého kresťania veria, je ten najdokonalejší a človeka najdôstojnejší, a že viera v Neho je tým naj-mohútnejším hybačom vývinu všetkých umení a dobrobytu a tých najkrajších cností človečenstva, toho nám dôkazom je tá preveliká Európa, pred druhými časťkami sveta, v ktorých ešte pohanstvo panuje, pokročilosť. Lebo v druhých časťkach sveta len na ťolko národy za Európou pokračujú, na kolko tam kresťanstvo sa zmáha a svetlo evanjelium jich menej viacej osvecuje. Nech si Volney jako chce kresťanstvo s Budhaismom stotožňuje, nech jak chce Renan na kresťanstve vrta, tento skutok, toto faktum kresťanstvu nikto odoprieť nemôže, že ono Boha jako ten nejdokonalejší ideal všetkých dobrých vlastností si predstavujúci, k najrozumnejšiemu vývinu človečenstva uzpôsobňuje a jeho blahodobrobyť najlepšie napomáha. Kde naproti tomuto všetkého zlého, ktoré sa na svete ešte nachádza, je len jeho nedostatok, jeho neuskutočnenie alebo práve jeho upadnutie, — jako sme to v Paríži videli — príčinou.

Lež práve teraz, keď sa kresťanstvo v tretej svojej periode uskutočňovať malo, nepochopiteľným sa nám vidí, jako pri všetkých tak očividných dôkazoch, tak velikánsky blahodejne na celé človečenstvo pôsobiaceho kresťanského Boha, často sa v terajšom našom pokolení s takými ľuďmi stretáme, ktorí sa na zlomkrky ponáhľajú, od tohoto tak laskavého a dobrotivého Boha — konečne sa emancipovať. Nedávno som v novinách „Pančevac“ čítal, kde oznamuje, že versailská vláda za víťazstvo v Paríži „Te Deum laudamus t. j. Teba, Bože, chválime“ nariadila, a tu píšateľ pridáva, že jaká je to republika,

ktorá nečo takého nariaduje? Ja som to aspoň tak rozumel, že on republiku s Bohom pochopiť nemôže. Nad týmto výrazom a ešte vo verejných novinách, som ustrnul. Keďby toto bo! len po jediný výraz, teda by sme ho rádi i len jako prázdny zvon odzvučať nahali. Že ale sa nám to častej stáva, že s takými mladíkmi do styku prichodíme, ktorí takúto svoju bohaprázdnosť jako ten najväčší pokrok vo vedách prírodných, a jako nejaké víťazstvo umu ľudského verejne hlásaf sa neostýchajú, — musíme sa proti tomuto ozvať.

Títo mladí ľudia — a to na žalost vyznať musíme — učbarmi svojimi otrovení, jestvovanie kresťanského Boha naprosto zapierajú, tomuto jakúsi všetko pohybujúcu silu prírody podkládajú, ducha len na zvieraciu alebo životnú paru degradujú a tak hovoria, všetkého, ba i seba samého, jakýsi nihilismus čili ničemnosť hlásajú. S lučbárskym rozkládaním každej hmoty na možné prvky myslia, že vrchol všetkého bádania ľudského dosiahli a nepovázia, že tú životnú silu — jako oni ducha menujú — ani vidieť, ani rozložiť, a tým menej složiť v stave sú. Týmto ľudkom Bôh je nič, duch ľudský nič, ľudia sú jim len menej viacej rozumné hoviadka, alebo najviacej Voigtove opice, a následkom takýchto pochopov alebo radšie nepochopov, prestávajú byť mravnými osobami a tak zničujú seba samých.

Jakí bohovia, takí ľudia = nič.

Je síce pravda, že toto má v sebe i nečo pohodlného. Takí nepotrební nič myslieť, nič bádať, na ničom hlúbať a rozum svoj rozbíjať; oni neveria nič len to, čo môžu vidieť, omakať, okúsiť a owoňať; čo môžu na čiasťky porozrezovať, na paňvách alebo v lihoch rozpustiť, jedným slovom, čo môžu zničiť, obezživotniť, bar to i obživíť zase nijak v stave niesú; a preto i celý jích život bude nielen: jedz, pij a i hraj sa, ale práve: dojedz, dopij a dohraj sa čo skorej do hrobu; život to horší lež zvierací, lebo býva v mnohom ohľade neumerenejší od zvierat.

Lež nazdáme sa, ba veríme, že väčšia čiasťka ľudí nechce, ba ani nemôže byť bez Boha, ba nechce byť ani hoviadkami, ba ani Voigtovými opicami, ale chce byť mravnými osobami a ľuďmi k vyššiemu cieľu stvorenými.

Každý umelec, či maliar, či rezbár, či strojník, ba i remeselník, k zdarilému vyvedeniu nejakého predmetu potrebuje nejakú vzorku (muster) čili ideu. Teraz povážme na krátko, ako budeme stáť v mravnom ohlade bez živého Boha, ktorého my kresťania vzývame, tohoto ideálu všetkých cností a dokonalostí? Čo nás môže povzbudiť k čistej láske k spravodlnosti, k milosrdenstvu, ba i k snášenlivosti k iným našim bližným, keď ztratíme ideal pravého Boha? Či nám živého Boha môže nahradiť cit zvierací, alebo cit chvály a slávy ľudskej? My sa nazdáme, že konečne nie. Ľudia bez Boha živého vidia v sebe samom len nejaké úplnejšie zviera, v iných ľuďoch len vyvinutejšie hoviadka, jejich telá prestaly byť schránky ducha, alebo chrámovia Ducha svätého, a preto i telo svoje o závod prznia, i váľajú sa vo svojich zvieracích žiadostach až do úplného zahynutia svojho, jako to na vela mladíkov druhu tohoto k veľikému polutovaniu nášmu vidíme. Bez Boha by láska sa obrátila len na sobeckosť, spravodlnosť by bola riedka jako biele vrany a všetky ostatnie cnosti maly by len na tolko ceny, na kolko by ony alebo zisk alebo dôstojenstvo a slávu tohoto sveta donášaly. Miesto toho, čoby sme pravé kresťanstvo uskutočňovali a kresťanské cnosti viacej rozširovali a do života uvádzali, bysme jich jako sud novým kysnúcim vínom naplnený a zapchaný, obruče len popukali a poshadzovali, aby i náš život, tak jako to víno bez cieľa a požehnania vytiokol. — Či by bez mravnosti a cnosti človečenstvo a svet ten obstál a trvať mohol, to filosofom k rozvažovaniu zanechávame; ale my sme toho presvedčenia, že bez idey Boha živého, a to i so všetkými jeho, bar i len vždy ľudsky myslenými vlast-

nostami, ani hmotného v tej miere a tým menej mravného pokroku schopným byť nemôže. Slovom, zaprenie pravého Boha a ducha ľudského, jako odblesku jeho, je hrobom všetkej mravnosti, a ztrata mravnosti, všetkého blahocitu a blahobytu človeka.

Povážte a považujte toto, prosím vás uprímne, rodičovia, učitelia a učbári — a postavte sa so všetkou mravnou zbraňou v cestu tejto väčšej od moru, hladu a vojny nákaz bezbožstva veku nášho, smelo a zmužilo i zachráňte mlad našu od záhuby, ktorá jej z tejto strany tak hrozne hrozí; aby vám, i keď v hrobch vašich pokojne odpočívate budete, ďakovať a vás pozhňávať mohla. Povedzte jim zavčasu, čo Schelling povedal: „Es ist überhaupt erst eine sittliche Welt, wenn Gott ist...“ alebo čo i Göthe poznamenal: „Je höher die Jahrhunderte an Bildung steigen, desto mehr wird die Bibel zum Theil als Fundament, zum Theil als Werkzeug genützt werden können. Mag die geistige Cultur nur immer fortschreiten, mögen die Naturwissenschaften in immer breiterer Ausdehnung und Tiefe wachsen und der menschliche Geist sich erweitem, wie er will — über die Hoheit des Christenthums, wie es in den Evangelien schimmert und leuchtet, wird er nicht hinauskommen.“ Po našsky: „Čím viacej stolaťia vo vzdelanosti pokročia, tým viacej bude biblia z čiastky jako základ, z čiastky jako prosriedok k výchove sa môcť použiť. Nech duchovnía vzdelanosť len vždy pokračuje, nech nauky prírody vždy v širšej prestrannosti a hlbokosti rastú a nech sa duch človečenstva rozširuje jako chce — nad výšku kresťanstva, jako sa ono v Evanjelium brieždi a svieta, nevyšine sa.“

Ján Tobias Langhoffer.

Žaba a Perun.

(Krylov.)

V močidle žijúca pod horou
Žabočka na horu jarou
Sa prenosila;
Našla tam v jarčoku tónistý kútičok,
Zriadila domičok
Pod kriačikom, v tieni, trávke, jak rájičok.

Len že sa ona v ňom nedlho veselila.
Nastalo leto, s nim úpek,
A panstvo žabie tak ostalo suché,
Že sa nohy na ňom nezmočily muče.
„O boží!“ z diery tu ozve sa žabí škrek —
„Azda ma biednicu nezahubíte,

A zem aspoň s horou do rovna zatopíte:
Aby v mojom mi kútičku
Nevysušilo vodičku!
Žaba neprestajne žalostí;
Do Perúna konečne dodieva,
Že nemá rozumu, ani lútosti.
„Hlúpa!“ Perún jej vraví a zieva
(Vidno, že sa on nehnevá) —
„Do sveta škrečať, jak veľkú máš vôlu!

Pre tvoje nač by ja bludy
Mal vytopiť ľudí,
Či tebe nie ľahšie do močidla sliezť dolu?“
* * *
Mnohé na svete my najdeme stvory,
Ktorým všetko na svete, krem seba, ľahostajné,
A ktoré myslia, len nám je nebo nech prajné,
A svet hoc i v ohni zhorí!

Nezabudov.

Rozpravy večernie o umení staroslovenskom.

Vypravuje P. Z. Hostinský.

Dívaš sa na ihry mládenčov a dievčat — a či si pomyslíš, čo sú ony? Načúvaš jich piesňam — a či si spomneš, prečo sú tak krásne? Počúvaš hudbu — a či sa zpytuješ, kdeže najdem prameň zvukov tých? Vstúpiš do velebnej svätiny chrámovej — a či si vzdychneš, oj jaký že ťa genius okrášlil? Obdivuješ v nej svätónázorné sochy, symbolické rezby, ideálne malby — a či pomyslíš, oj jaká že vás ruka stvorila?

A preca my Sloveni máme historiú umelstva. Jej poklady prechovávali nám naši zbožní dedovia. No vzory tieto krásy národnej nehľadáme: i čo div, že cudzí svet hovorí o nás, že jich nemáme?!

Vyznám, že cesta čarovného poľa umenia slovenského je trdná; vyznám, že ten, ktorý sa pustí naň, musí si cestu prerubovať a sekerou svojou neraz zatať do stromu tvrdého. Nuž ale, jakokoľvek ťažká je cesta táto, preca raz musíme sa pustiť po nej. S pomocou Božou púšťam sa teda na ňu. Jestli som zabľúdil, prosím, ucestite ma; jestli som nevládný prerúbať húšťavy, naostrite vy sekery svoje, aby potom, keď sme tolké roky putovali, dostali sme sa raz na vršok, a na ňom uzreli svetielko na zámku umenia nášho!

No nemyslite si, že idem vám tu vykladať azda historiú umenia slovenského. Bude tu reč len o jeho jednej strane, t. j. o strane formálnej, abo o tom rúchu, do jakého sa ono zdodialo. Druhú čiastku umenia t. j. jaké boly tie názory, čo sa do odevu toho zaobalily, jaké krásky, čo sa v ňom ligotaly, jakí vífazi, čo v ňom svietili — o tom všetkom nebude tu reči.

I v tom, čo vám podám o tej vonkajšej ozdobe, — najdete len pojedinké kvietočky z venca celého. Veď keby neкто chcel nám vystaviť velikánske sobory umenia nášho, musel by popísať celé knihy.

Chcem Vás tu upozorniť len na staré blesky názorov umenia národného. A tak podám na ukážku: staviteľstvo, sochárstvo, rezbárstvo a malbu, písmo, pesníctvo, ihry a hudbu. Všetko to, jako som povedal, zo strany formálnej, t. j. formy, podoby abo modly.

Cieľom mojim pri článkoch týchto je, abych upozornil synov slovenských na prebohaté zdroje umenia nášho. Verte mi, že keď um slovenský napije sa z tejto vody tatranskej — vytvorí diela, jaké svety a národy doteraz nevidali.

Tak sa zdalo, jakoby pramene nášho umenia a vedy našej národnej boly vyschly. Kdekoľvek ste sa obzreli, všade vás pichol trn cudzoty. A hľa! nebolo vám viacej treba, ako vydriapať sa k jazerom tatranským, a tu pozerať na žriedla, jako sa tratia pod bralami, a podívať sa na hviezdy, jako ligotajú sa nad námi. Tieto stoky, tieto hviezdy sú tými názorami dedov našich. A preca nepočuli sme jich šumoty, nevideli jich ligoty.

Prezývajú nás barbarmi — — nás?... ktorých genius umom Kopernika, Lessinga, Leibniza, Hegela atď. odokryl nové svety vedy — — nás?... ktorí sme mali vlastnie písmo, vlastniu vedu, vlastniu vieronauku! No, genius slovenský ľahnul si do mohly tatranskej, keď videl, že synovia jeho zabudli na dedičstvo otcov, že telo obliekli v cudzie šaty a dušu krmili cudzím chlebom.

Tak víchrice cudzoty zmyly pozlátku svojí na oltároch chrámov genia národného. Tak veky a veky letely, a rieky cudzoty čím dial tým viac zaplavovaly štrkom kvietky v zahradách slovenských... Oj, kedyže dostrižime večitý strom s pukami zlatých názorov v čarovnej zahrade umelstva národného?!

Nametujú nám, že nemáme svojského umenia, svojskej vedy, svojského života. Povedzte týmto kaňúrom, že mali sme, máme a mať budeme i svojeť i v umení, i vo vede, i v živote.

No vráťme sa už ku tým krásnym ostrovom, na ktorých prebýva genius slovenský. A tak pozrime najprv na jeho palác z kameňa a dreva vystavený.

I.

Staviteľstvo.

Prespolníci napospol roztrubujú, že starí Sloveni nemali žiadneho výtvarného umenia; ba čo viac, i našinci sú toho náhľadu, že plastické dielá starých Slovenov nemožno brať za dielá umelecké, že čo sa i nachádzaly nejaké, na pr. v jích chrámoch, to vraj byly ako nedokonalé, ako od cudzincov prišlé.

Toto je napospol blud, blud, o jakom len nevedomec tárať môže.

Pred nami stojí veličinné muzeum; bohužiaľ ale, že predmety staroveké pobral cudzinec a nám dostalo sa málo viac ako nič. K tomu rukou vandalskou zničené pomníky zahrabaly veky do vysočinných zrúcanín.

Čo sa týka vetve umenia staviteľského, teda máme dvojú cestu: jedna nás povedie do cudziny, druhá po domovine. A tu podočknúť musím, že pomníky jiných kmenov slovanských takže sú nám vzorami pri zpytovaní názorov našich národných. Veď čo znali ti na Baltu a Adrii, to znali i Sloveni na Tatrách a Dunaji. Všetky kmeny maly názory rovnaké, i jích výtvary umelecké, i jích ideále byly jim teda spoločné. Ten Svetovid, ten Perún, tá Živa atď. zjavovaly sa v tých samých názoroch, na pr. tak u Obodritov jako i u Slovenov pod Tatrami.

Na základe tejto srovnalosti ideí uvediem dva sem patriace dôkazy.

Ditmar píše o meste Radogoste toto: Nachodí sa tu svätina z dreva umelecky vystavená, ktorej stĺpy podobajú sa rohom všelijakých zverov. Steny svätiny tejto okrašľujú obrazy bohov a bohýň veľmi umelecky vyrezané.

Životopisec sv. Ottona zase píše o meste Štetíne toto: Nachodily sa tu štyri svätiny, z ktorých ale hlavnia podivuhodným spôsobom a umelstvom vystavená bola. Steny i z dnu i z vonku krásľily všelijaké rezby, obrazy ľudí, ptákov a zverov tak dokonale jích podobe vytvorené, že si sa nazdal, že dýchajú a žijú, a čo je divu hodné, líčby obrazov vonkajších nemohlo zmyť žiadne počasie snehové alebo dážďové; tak to znali maliari dokonale spraviť. Nachodily sa tu i veličinné rohy bujakov, pozlatené a drahým kameňom vykladané, ktoré užívali i pri nápojoch i pri spevoch. Tu schovávali meče a nože a všelijaké drahé náradie, čo bolo zriedkavé na pohľad a pekné v okrasľení. Držali jich tu k úcte svojich bohov.

Po týchto dvoch príkladoch vráťme sa do otčiny našej. Nie je tu cieľom mojim vypráväť o staviteľstve doby predkresťanskej dedov našich; úlohou mojou je, umenie staviteľské porovnať so starovekými názorami národa nášho.

Keď svätí apoštolovia naši, Cyrill a Method, prišli kázať slovo Božie národom podunajským — bol vtedy kmen slovenský síce pohanským, ale v osvete pokročilým. Jako z jednej strany nadšením novej viery povstaly nové chrámy, tak z druhej strany jistá vec je, že dediny a mestá slovenské okrašľovaly svätiny, ktorých pôvod je starší, jako príchod apoštolov našich.

Dnes, na základe badania historického — nemožno nám pochybovať o tom, že sv. Štefan, prvý kráľ uhorský, pozakladal opátstva, kláštory, stolice biskupské a jiné stavišské, na miestach tých, kde predtým už stály chrámy, svätiny, kláštory z doby predošlej. Ten samý pomer stojí ale i pre dobu pravoslávnu, bo Cyrill a Method zakladali takže kostoly kresťanské na miestach svätín pohanských.

Už samé staviteľstvo svedčí o vysokom stupni umelstva dedov našich. Pravda, že cudzinci nechťiac dopriať Slovanom slávu túto:

nie len pôvod stavitelstva hľadajú hneď v Carirhade, hneď v Ríme, ale už i výtvyry jeho na zemi slovenskej pripisujú cudzincom. Ale jako nie sú v stave dokázať čo hovoria, tak staré názory naše kričia k nám: Ajhla, to sú diela umu dedov vašich!

A v skutku diviť sa musíte na tom veľkom počte a na tou velebou tých svätých pomníkov, ktoré vytvoril zápal viery svätej na zemi slovenskej. Tu máte Belohrad, Nitru, Ostrihom, Vesprím, Péc, Pečovhrad, Sobor, Salahrad, Budín, Vyšehrad, Tyhoň, Demeš, Byhor a sto jiných.

Každý historický národ má i svoj vlastný spôsob, čo sa týka stavania domov, palácov, hradov, chrámov, slovom siedlisk a budovísk viere alebo obrane slúžiacich. Tak delí sa i stavitelstvo slovenské od podobného umenia národov jiných. Rozdiel ten ale nehľadajte v maličkostach alebo hnote, bo na pr. každý národ buduje z dreva a zo skalia: sú si teda v tomto ohlade rovné. Rozdiel ten hľadaj v rozvoju idey a názoru.

Zovniutornou známkou budovísk slovenských v dobe starej je, že byly stavané zo dreva. V ohlade tomto nemá rozdielu, či sú to domy, paloty, svätiny, alebo jiné budovy. Sem patrí i ten obyčaj, že siedla svoje vyvolili si pri riekach, jazerách, slovom pri vodách. Trefou známkou je, že budoviská tvárou, ako jako hovoríme čelom (frontom) zakladali k východu. Krom toho mali ohlad na obranu, t. j. dediny a mestá byly jim spolu hradbami t. j. ohradenými sedliskami. Zámky na vysokých kopcoch stavané sú pôvodu o mnoho pozdejšieho.

Názory jích budovania môžete vidieť vo svätinách a tak v chrámoch, kostoloch, kaplnkách a tým podobných staviskách. Tieto obyčajne stavali v hájoch, alebo na kopcoch, na vrškoch. Háje byly posvätné bohom, výšiny dávaly svätinám dôstojnosti. I pri mestách najdete tú samú obyčaj; budovali jich z dreva, pri vodách, bránami k východu a k obrane.

Tu máte z radu najstarších na pr. Ostrihom, Budín, Belohrad, Vesprím, Salahrad, Tychoň, Vyšehrad, Devín, Zemún, Tokaj a j.*)

*) Počiatok baňského mesta Štiavnice padá do 3. alebo 4. storočia po Kr. P. Základy to-

Už som prv povedal, že blud je to veľký, že hrady tie povstaly len v století 11., abo po sv. Štefánovi. Taký bludár nech sa nepúšťa do starožitností uhorských.

Toto sú odznaky na líco abo z vonku. I jaké že byly odznaky vniutorné? Odpovedám: Sloveni stavali dla svojich názorov. I jaké že byly jích názory? Sústava nebies a zeme. Známe, že v názoroch slovenských panovala večitá harmonia, t. j. harmonia je dušou názorov slovenských. A tento odblesk nebies na zemi, túto svätopieseň skristalizovanú najdete v stavbách slovenských, nado všetko ale v stavbách jích svätín národných.

Tým sme prišli na východ cesty článku tohoto.

Jako v každej ratolesti umenia, tak i pri stavitelstve názory národné určovaly podobu. V týchto slovách vyslovil som historickú zásadu stavitelstva.

Pranázory veku, o ktorom je tu reč — sú: slnko, mesiac a hviezdy, jako názory vonkajšie. Svätina slovenská znázorňovala teda: roční obeh slnka. Toto je jej jedon odznak, abo svätina jako odblesk neba. Proto bola jej brána postavená k východu, preto na vršku.

No svätina slovenská zobrazovala ďalej: názory ducha. Toto je jej druhý odznak, abo svätina jako odblesk človeka. Preto máte v nich modly a sochy — bo modly a sochy sú zase obrazom človeka. Na pr. Perún mal nohy, fúzy a vlasy, slovom podobu človeka.

Medzi týmito dvoma názorami, točí sa osa názoru tretieho. A čo značí tento? Sklenený zámok. V názore tomto vyslovená je tá najvyššia myšlienka dedov našich. V názore skleneného zámku máte najvyšší ideál duchonauky dedov našich. Kebych bol básnikom, vyvolil bych si tento za predmet piesni mojej.*)

Povesti naše neznajú ďalší svet, jako je: Zámok sklenený. Sytovrat, ten vladár veku,

hoto starobylého mesta pozorovať možno na polnočno-západnom vrchu terajšej Štiavnice i menujú sa „starým mestom.“ „Pustý hrad“ nad Zvolenom padá tiež do tejže doby.

Red.

*) Ej, ej! A „Tatranského Orla“ lúbený poet nebol nás drahý — Zábój?! A pojednanie toto nesvedčí, že máte väčšiu básnickú obrazotvornosť nežli Ossian? Red.

sem upravuje pútnika, keď si hľadá stratenú ženu svoju; tie tri pávy na jazere, keď jich vyzrel strelec, takže odletia na sklenený zámok, kde jich matka prebýva. Tie tri idealizované paničky v tých troch citronoch takže vyrastajú na zámku sklenenom. Tu máte znázornený život duše. Sklenený zámok je obrazom najvyššieho neba. Stojí on vyššej ako mesiac a slnko; veď keď žena Hadogašparova ide hľadať muža svojho, tu ani mater mesiačka ani mater slnka nevie ho upraviť. Syto-vrat ale vpraví Vintalku, keď ho tento navštívi v jaskyni, a pomocou kuli medenej, striebornej a zlatej dostane sa na Zámok Sklenený.

Zámok sklenený je teda — dla názoru povedok — tretím nebom. Prevyšuje zem: tú kulu medenú, prevyšuje oblohu: tú kulu sriebornú, a prevyšuje slnko: tú kulu zlatú. Z tých výšin zpúšťajú sa po zlatých vlásokoch Rusaliek dušičky na zem.

Držiac sa teda zásady, že Cyrill a Method pohanské svätiny z čiastky prijali, jako jich boli naši, z čiastky jich prestaviť dali: budeme mať pred sebou prvotné náčrtky ku poznaniu chrámu staroslovenského.

Ponevác rozvoj samej veci patrí do dejopisu staviteľstva slovenského: uvediem teda tu len dva príklady, menovite chrám Belohradský a Salaborský

Belohrad (Stolní Belohrad v Zadunajsku), jako residencia kráľov uhorských, mal i chrám najslavnejší. Bol on nie len chrámom kráľovským, kde sa kráľovia naši venčat dali, bol on i jich hrobovištom. Úloha táto pripadla z doby predkresťanskej, a bola prechovávaná účinkovaním sv. Cyrilla a Methoda.

Hartvík Kartúsky (žil okolo roku 1090) v životopise sv. Štefana opisuje velehrám belohradský medzi jiným takto: Steny okolo svätiny (oltára) byly výbornými rezbami ozdobené, podlážka mramorovými tabľami vykladaná, stĺpy oltárne byly tabľami pozlacenými a drahým kameňom vo viacej radoch vykladanými, okrášlené; nad oltárom visel siator podivným umelstvom shotovený, v komore (v sakristii) nachodilo sa všelijaké drahé náradie z krištálu a onyksu, zo sriebra a zlata robené.

Bonfin v opise svojom dodáva, že podlaha chrámu bola svetlým mramorom vykladaná, že ozdobený bol obrovskými stĺpami, a stĺpy zase okrášlené byly tabľami zlatom a sriebrom, nie ináče drahým kameňom podivne vykladanými. Nad oltárom vznášala sa kupla drahým kamením vykladaná a pozlatená.

Neváham tu jistiť, že v samej stavbe tohoto velehrámu napodobnené sú názory stavby staroslovenskej. Chrámy takéto nachádzaly sa početne v Zadunajsku, jako na pr. vo Vespríme, Tychoňu, v Demeši a jinde. Chrámy tieto kresťania prejali, t. j. v nich ostali. Medzi takéto patrí jiste i velehrám belehradský. Podanie národa utrimuje sa cez veki.

I jakože najdeme podobu názorov staroslovenských v ňom? Majme pred očami sám chrám. Staroslovenské svätiny maly svoj vchod alebo dvor obsadený obyčajne lipami, za týmto priestor chrámový a tak samá svätina s oltárom. Oltár stál vždy na strane východnej, teda dvor, oproti tomuto, na strane západnej. Svätiny podoba bola obyčajne polokriesová, miesty podlhovastá. Okolo chrámu nachádzaly sa obetnice, t. j. miesta zo skál pod stromami, kde sa prítomní hostili. V čas sviatkov pristrojili si spoločné hodý, ba samé sviatky nazvali hodami.

Tieto názory najdeme i vo velehráme belohradskom, jako základy jeho pred niekoľko rokmi byly odokryté. I tu máte dvor (athrium), i tu máte stánok (dromikon), vo sredku priestor chrámový, a potom svätinu (sanctuarium) s jej chórami, rezbou okrášlenými. I tu svätina má podobu polkriesa, zvanú apsis.

Že na tento spôsob budovaný bol i staroveký chrám slovenský v Nitre na Soboru, vo Vespríme, v Tychoňu, na Vyšehrade atd., to uznať núti nás zásada ta, že pranážory slovenské byly si jednaké, a že vek pohanský preniesol jich do prvej doby kresťanskej.

Vezmeme-li na vážky už samé staviteľské pomery velehrámu belohradského, teda najdeme: dĺžku na vrchu polkriesu $23\frac{2}{12}$, dĺžku križnej lodi $56'$, dĺžku prednej čiastky srednej lodi $15\frac{10}{12}'$, dĺžku zadnej čiastky srednej lodi $15\frac{10}{12}'$, dĺžku srednej lodi $168\frac{1}{12}$ jednotka miery, t. j. dialka od jedného radu stĺpov k druhému robí $56'$. Obrátjac, to, na siahý, budeme mať pomery nasledujúce:

polokries	3^{62}_{72}	siah
krížna loď	9^{24}_{72}	"
prednia loď	2^{36}_{72}	"
zadnia loď	2^{36}_{72}	"
srednia loď	$28 \frac{1}{2}$	"

dostaneme teda dĺžku $46^{\circ} 1' 3''$, a jednotku miery 9 siah a 2 stopy.

Vezmeme-li tieto pomerné počty za základ a za jích jednotku — 1, teda dostaneme tento pomer:

jednotka šírky	1
krajnie lode	$2\frac{1}{2}$
obe spolu	5
bočná loď	7
obe spolu	14
krížna loď	9
velká loď	28
srednia jednotka	5

Tým sme prišli do krajiny staviteľstva staroslovenského. Jako? Takto!

Tri čiastky srednej lodi zobrazujú tri čiastky roku: jaro, leto a jaseň, — na jaké delili dedovia naši roční beh slnka. Ten istý názor najdete i v lodi veľkej s jej bočnými loďami. Lode tieto symbolizujú teda: Vita, Perúna a Radúza. Tri brány viedly do chrámu: v troch dobách zjavoval sa i Svetovid. Oná klenutina obsahuje celý priestor chrámu; i bohovia ti zastupujú rok celý. Prednia, zadnia i bočná loď, dajú vám spolu počet = 12.

V jednotlivých čiastkach prednia loď

zobrazuje Vintalku = 3 mesiace, zadnia Raduza = 3 mesiace a sred jej Perúna = 6 mesiacov.

Krížna loď zobrazuje o sebe Raduza = 9 mesiacov, abo dobu od rovnodennosti jarnej po slnokrat zimošný. Klenutina jej vznášala sa nad samým oltárom, tahajúc sa nad celou svätinou, t. j. nad priestorom pre kňazov vyznačeným. A rozepamätajte sa len na povedky, či doba Raduzova a Zlato-Babina nie je plná mysteriov a pretvorov?

Keď veľká loď, t. j. sklepenia nad priestorom, kde stojí ľud Bohu sluziaci, značí = 28, teda máte tu tajný počet 7 po štyri-raz, a v bočných priestoroch po dvaraz obsažený.

Dialka stípv obnášala práve tú šírku, čo bočnie lode; máte teda tu zobrazené dve polkule abo dva polroky.

V tom polokriese máte zobrazeného Vintalku v tom jeho mesiaci trinástom. Značí on jeho narodenie, preto je polokries vždy obrátený k východu.

Stípy stály vo dvoch radoch po 12; tu máte Svetovida a Živu v jích dvanásti premenách.

Už toto porovnanie v jednom príklade dostačí, aby ste si predstaviť mohli názory staviteľstva slovenského, najmä ale na poli našich chrámov starovekých. Koľko tu ideí pre umelca!

Ž i v e n e.

Domovina moja! tu zhora, tam zdola
Sivými Tatrami, bystrými vodami
Obrúbená.
Tys kolíska môjho rodu Bohom vyvolená,
Bohom vyvolená.

Rodnie moje kraje — dúbavy a háje,
Veselí Slováci a smelí junáci
Kde bývajú,
Kde dievčatá sivooké piesne prespevujú,
Piesne prespevujú.

Domovina milá! ťažké si ty žila
Časy podlej zloby, duchovnej poroby,
Hanobenia;
Krvácalo srdce verných z toho poníženia,
Z toho poníženia.

Domovina milá! znovu si ožila:
Dcéry verné rodu, za česť a svobodu
Prebudené,
Ztrhly závoj smútku z teba, — hoj, sláva Živene!
Hoj, sláva „Živene!“

Domovina milá! Teba oživila
Zora slávy nová: „Živena“ vychováv
Protí zlobe
Rodu verných ti sokolov — vlasti ku ozdobe,
Vlasti ku ozdobe.

Domovina milá v žiali uslechtilá!
Prijde zlatá doba, pokorí sa zloba
V rýchlom skoku;
Národom zas staneš volným smelo si ku boku,
Smelo si ku boku! *Sam. Tomášik.*

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

V Kláštore pod Zniovom. Dňa 15. oktobra b. r. bolo pochválne známe mestočko naše svedkom zvláštnej, na celom milom Slovensku ešte len druhej takej slavnosti: odhalenia pomníku večne nezapomenuteľného Janka Miloslava Capko-Zniovského.*)

*) Ján Miloslav Capko-Zniovský spatril svého životu dňa 19. septembra roku 1846 v mestočku Kláštore pod Zniovom, v stolici Turčianskej, z otca Jána Capko, zámožného to kupca, a matky Johannny, rodenej Toček. Hneď čo útlý chlapček započal v rodisku svojom do školy chodiť, i vyznamenával sa zvláštnou pilnosťou a dobrými mravy menovite pod správou velezaslúžilého učiteľa a národovca slovenského, Jozefa Ríznera. Aby sa ale jeho túžbe po vedách a vyššom vzdelaní vyhovel, doprevadil ho jeho milený otec roku 1856 do B. Bystrice. Ažkoľvek v rodisku svojom len druhú triedu hlav. mest. škôl dokonál, neľakal sa náš Janko do prvej gymnasiálnej triedy tu vstúpiť, ktorú navzdor ťažkosťam s dobrým prospechom dokončil. V štúdiách započatých pokračoval v B. Bystrici až po 5. triedu, j. j. do r. 1861. — Nabývajúce sa už dosť v B. Bystrici a nejednu trpkosť od istého učebára zakúsiac, odobral sa v spomenutom roku do Nitry, aby tam svojej túžbe po vyššom vzdelaní a splodení sa vo vedách bez prekážky zadost učiniť mohol. Lež — nenie všetko zlato, čo sa bliští: Janko náš oklamal sa v svojich nádejách, bo tu nenašiel, čo hľadal! . . . V samom meste Nitre, kde pred tisícletím panovala mocná ruka Svätoplukova, kde svätí naši apoštolovia Cyrill a Method stánky svoje rozbili, by tu v milej našej materčine hlásali predkom našim Božie slovo; — v tej Nitre, hovorím, panovala pustota národnia a nepovedomie národnie: kto sa teda ku národnosti svojej slovenskej hlásil, toho vyhlašovali za pansláva, buriča, vlastizradca, a Boh vie čo. Práve tamtoho roku, totižto r. 1861 držali verní, neohrození synovia národa slovenského v Turčianskom Sv. Martine národnú sjezd, kde požiadavky štyrmiľionového národa slovenského v známom memorandume sformulovali; — čo nemalého kriku a detského strachu v Uhorsku zapríčinilo, známo je jednému každému: a preto zo žiadneho iného ohľadu, jako tohoto upadli Turčianski žiaci v Nitre študovavši do podozrenia, že sú panslávi a nebezpeční ľudia, a tak stali sa terčom, na ktorých šípy a nadávania tamojších pomadarčených mešťanov, ba i samých učebárov namierené boli. A toto bolo pohánkou, že sa stal náš Janko milovníkom národa svojho a že za-

túžilo srdce jeho nezakazené, citlivé, z Nitry sa odstrániť. Preto odobral sa hneď na druhý rok zase do B. Bystrice, aby tu beh gymnasiálny dokončil, čo sa i r. 1864. s tým najlepším prospechom stalo, zložiac na tomže gymnasiume s pochvalou zkušku zralosti. Spomenutú nádobno, že r. 1862. na b. bystrickom kat. štátnom gymnasiume studovavší neohrození slovenskí šuhajci, počtom asi 60, na vys. uhor. kr. námestnú radu prosbu sme zadali, by sa na tomže gymnasiume pri vyačovanií ohľad bral i na našu lubozvučnú slovenčinu; — čo sa i touže vys. uh. kr. námestnou radou odobrilo a v budúcom, t. j. 1863 roku i do života uviedlo. V sredu týchto neohrozených jarých sokolov Tatier nachádzame i nášho Janka. — Tohože istého 1863. roku utvoril sa na tomže kat. štát. gymnasiume b. bystrickom s odobrením a povzbudzovaním nášeho nezapomenuteľného Martina Čulena, riaditeľa tohože ústavu, — druhého to Ludevíta Štúra, pod správou známeho literáta nášho, prof. Milka Černého, literárno-vzdelávajúci spolok, ktorý náš Janičok, Janko pilne navštevoval a často k zasednutiu tohože spolku svoje mladistvé výtory duševnie pod kritiku prinášal. V prázdninách toho samého roku založil v svojom rodisku besedu, kde zvlášť svojimi piesňami mládež ku životu rezkejšiemu národnému povzbudil. Neraz obveselilo najme spevácke kolo diev Kláštorských synov mladého Slovenska prisedších k valným shromaždeniam Matice slovenskej. Po prázdninách roku 1864. odobral sa do Požúňa na tamojšiu právnickú akademiú, aby tak vzdelajúc sa vo vedách právnických, nekdý práva ubiedeného národa svojho hájiť a zastávať mohol. Ale i tu pri pilných štúdiách právnických nezpustil z oka to, čo si za cieľ života bol položil: pestovanie totiž materskej reči, deery to útlej, tichej nebotyčných Tatier. I tu bol totiž literárno-vzdelávajúci spolok: — a náš Janko bol jeden z najusilovnejších a najpracovitejších členov jeho. No, život tento jeho účinnivý, Bohu, vede a národu venovaný, hatený bol už dňa 22. febr. roku 1865., keď náš Janko idúc domov na prázdniny, na cesse nebezpečne ochorel. Od času toho zdržoval sa často, ba zväčša v rodisku svojom, študoval súkromne práva, odbavujúc vždy s pochvalou

známo, jak populárnou, obľúbenou osobou bol náš oslávenc v rodnom mestečku svojom i v celom okolí! Ja som bol prekvapený a hlboko dojatý, keď dostanúc sa sem, všade, kde som sa len octnul, počul som spomínať meno Jankovo. A to s jakou pietou! s jakou úctou! Nemáte temer domu, kde by nevisela podobizň jeho a to na najprednejšom meste. Mne on po všetkom tom, čo som sá o osobe

semestrálne zkušky v Požúne, v rodisku ale svojom a v okolí pracoval neunávene, neohrožene na prebudení mládeže k národnému životu. Kde sa jednalo o práva národa slovenského, zapomínal na svoj prsný neduh a bol hotový hájiť jich do poslednej kvapky krve. — Roku 1866. upadol opätne do ťažkej choroby po odbavení polročnej zkušky, tiež vo februári, z ktorej sa ale na čas po nejakom čase zotavil. Avšak energickým vystupovaním a namáhaním sa za svoj národ (ačkoľvek videl, že na očividom slabne a chradne) pritiahol si na zelený štvrtok (t. j. 18. apríla) r. 1867. pri príležitosti kandidovania stoličného úradu v Turčianskom Sv. Martine ťažkú prsnú chorobu, z ktorej sa síce v mesiaci máji na malú chvíľku zotavil, nezadlho ale zase do nej upadol a obľahol — aby viac nevstal. Dňa 18. augusta tohože r. 1867., v nedeľu pod večer odobral sa opatrený súc svätými sviatostiami umierajúcich k Pánu, ku zármutku svojho starostlivého otea, bratov, sestár, priateľov, no i celého národa slovenského, na ktorý až do posledného okamženia života svojho pamätal, volajúc pred smrťou: „Sláva Slavianstvu! Nech žijú Slováci! Ano i vo večnosti, kam ho už jeho milená matka pred niekoľkými roky predišla, za svoj rod u prestolu Baránkovho neprestajne prímlúvať sa zaslúbil. Pochovaný bol 20. aug. na deň sv. Štefana kráľa kroz veľkomožného a vysoko dôstojného pána Jána Gočára, horlivého to národovca, pri úplnej assistencii a pri všeobecnom podielubraní ľudu z celej temer Turčianskej stolice. Pohrabniu reč držal dôst. p. Juraj Šlota, známy to literát a kazateľ slovenský, v ktorej dokazoval: jaký má byť mladík, najme mladík slovenský; — jaký má život viesť, odporúčajúc mládeži mŕtveho už síce, no v pamäti celého národa žijúceho Janička. Janka. Pôsobenie jeho a vystupovanie v prospech národa — je neoceniteľné; majú ale prerieť o našom Jankovi čo pevcovi, nemôžem pridať len to k chvále jeho, že mnohé z jeho piesní nejedného syna, nejednu dcéru Tatier oduševnily a oduševníť v stave sú. Janko náš bol postavy obvyšnej, obľičaja príjemného, oka žiarivého; on bol mladík rázu veselého a úprimného, srdca dobrého, nezkazeného, vždycky pilný a mravný, za ná-

Jankovej a jeho temer bezpríkladne horlivom účinkovaní na zapustenej roli národa dozvedel, prichodí jako bájočný šuhaj z našich povestí, jako hrdinský junák, ktorý odkľial zakliatu krajinu.

A on to skutočne i urobil. Máte málo na Slovensku miest a krajov, kdeby národná idea tak mocne zakotvila sa bola, jako v Podznieve a okolí jeho, a kde by rodolubstvo svoje i tolkými na oltár národa prinášaňmi obeťami dokazovali, jako tuná. A to všetko je jediná, neodtajiteľná zásluha Jankova.

Nie div teda, že keď láskyplný otec holdal ozdobiť hrob milého syna svojho skvostnejším náhrobníkom, zdejšia „Ženská Beseda“ ihned chopila sa myšlienky, aby ona mu postavila pomník, tým viac, že Janko vlastne bol jej položil prvé základy. Prikročeno ihned k veci; slavnostné odhalenie malo sa stať pri príležitosti valného gymn. shrômaždenia dňa 22. júnia b. r. Keď však objednaný vo Viedni pomník na čas nedorazil, odročená slavnosť až do hore spomenutého dňa.

Konečne svitol velavýznamný deň. I samo nebe, v predošlých dňoch mračnami pokryté, jako by bolo súcítilo s nami, vyjasnilo sa a oblieklo svoje najkrajšie modré šaty. Slavnosť odbývala sa — ponevác bola práve nedeľa — po poludňajších službách Božích. Neprehladný bol to zástup, čo ubieral sa v hlbokom tichu

rod svoj nadovšetko oduševnený. Jeho najmilšia zábava bola, v tichej večernej dobe o samote dumať — básniť. Už z roku 1861. nachádzame v jeho bieloknihe a pamätniku „Rodolubca“ nazvanom prvé výtvyry jeho mladistvej poesie. Okrem dopisov v „Junošovi“, ktorý v r. 1865—6. vychodil a ktorého výborníkom i on sám bol, no i krom básni v tomže časopise uverejnených nachádzame jeho práce i vo „Vedomostiach“, „Sokolovi“ a „Čiernokňažníku.“ Všetky jeho spevy na svet síce opravili i vydali sme r. 1868., dajúc jim meno „Sirótky“; i myslíme, že dielkom tým, ktorého mnohé výtisky poslal ešte na sklade (jako i u p. Eug. Krčméryho v B. Bystrici) máme, skvelý duševní pomník vystavili sme milovanému rovesníkovi a kamarátovi svojmu — Janičkovi. Ostatne, kto chcej lepšej poznať mládenca tohto za národ svoj oduševneného, čítaj jeho iskrenné spevy — a budeš mať dokonálejší životopis jeho, nežli naše skromné pero podať Ti to mohlo. Pokoj prachu jeho a večná mu pamiatka!!! Red.

na hrobitov. Po samom predku kráčalo zia-
ctvo z normálok i gymnasiálné, z tohoto po-
sledného temer každý opatrený vencom, ktorý
chcel položiť na hrob oduševneného junáka
slovenského. Jedna z členov „Besedy“ niesla
prekrásny veniec, skvostnou národnou stuž-
kou ozdobený. Medzi prespolnými hosťami
spozorovali sme z Martina pt. pp. Pauliny-
Tótha, Mudroňa, Kohúta, Dullu, Pietra atď.

Obvyklé obrady konal dôst. p. L. Sar-
toris, miestny farár a vicearchidiakon. Po do-
končení týchto prehovoril slavný náš M. Ču-
len jako bývalý riaditeľ nebohého Janka a
pohnutým citom i vrelými slovy vyličil nám
ho jakožto mladíka cirkvi i národu verne od-
daného. Zatým zaspieval spevácky sbor gym-
nasiálnych žiakov príležitostnú truchlopieseň
pod vedením účinného p. A. Prica, po za-
končení ktorej vystúpil na rečníšte prof. Jar.
Zachej a prehovoril jako nássleduje.

Mládenec snív, spevavé naše devy!
Tajnošumné, čierne Državia hory!
Oči, v ktorých vidavaly ste sa vy,
Žiadna na svete ľubosť neotvorí;
Mladý pevec vás v očiach novej krásy —
A, čo čujete, blahoslavia ohlasy.

Bárs hádzete sa na mohylu studenú,
Nemožno vám zhríat ju náručím vrelým,
Cíčkom na hrob slza za slzou sa ženú,
A niet zotaviť pažítku nad zvečnelým,
A darmo vám trápiť Zniohradu ozvenu,
Volajúc za ním hrdlom celým,
A darmo lámat vzdychaniami nebesá: —
Druh váš, mladý pevec za svet vám nezve sa!¹⁴*)

Bratia moji drahí, drahé sestry moje!
Takto žalostí v najhlbších útrobach bolastne
dotknutý, neprevýšený pevec velebných Tatier
slovenských, náš Sládkovič nad predvča-
snou smrťou jedného z najlepších a najnada-
nejších synov národa nášeho, nad smrťou dum-
ného pevca **Janka Miloslava Capko-Zniov-
ského**, ktorého, sotva že zaligotala sa mu
bola ružolica zora života, práve vtedy, keď
mladistvý jeho duch k bystrejšiemu priberal
sa letu, chladná ruka ukrutnej Moreny pred
štyrmi rokami vyrvala z náručia nášeho.

A dnes štyri roky, čo odobral sa od nás
na večnosť, jaký to zjav u hrobu jeho? Čo
znamená tento valný zástup, otáčajúci zem,
v ktorej telesné pozostatky oslávencov spo-
čívajú? Čo tie bólné slzy, ktoré kanút vidím

lícani, hlbokým smútkom pokrytými? Čo
zdobný pomník, vypínajúci sa nad mohylou
jeho? Či snáď pamiatka Jankova utkvela
tak hlboko v srdci našom, že v daný čas i
z ďalšieho okolia zástupne hrnieme sa ku
hrobu jeho? Či zásluhy Jankove byly tak
znaménité, že hoden je úcty, ktorú mu pre-
ukazujeme a ktorú ľudia preukazovať zvykli
len mužom, získavším si v službe cirkve, ná-
roda alebo vlasti zvláštnych nesmrteľných zá-
sluh? Či možno, aby mladík, sotva 21. rok
života svojho preživil, skutkami svojimi vy-
dobyť si mohol uznanosť národa i celého po-
tomstva?

Ach, Janičok, Janko! nemám slov, aby-
ch i len zďaleka nastienil, čo všetko utratili my
v Tebe! Tu hľa, stojí žialom zronený otec a
oplakáva v Tebe zdarilého a nevýslovne mi-
lovaného syna, syna, jaký radostou a pýchou
naplnil by srdce otca každého; tu stoja lubé
sestry Tvoje i drahí príbuzní a nepriehladný
počet priateľov z duše Ti oddaných; tu sto-
jím ja, ja, ktorý nikdy nevidel Ťa osobne a
ktorý preca sotva v stave som zadržat prúd
horúcich síz; tu stojíme my všetci a smútime
za Tebou a s nami smúti i celý národ slo-
venský, ten národ, ktorého Ty tak hodným
bol si synom, ten národ, za ktorý krv svoju
do poslednej kvapky v stave bol's býval vy-
cediť!

Bratia, sestry moje drahé! Krátky bol
život, krátkučké len pôsobenie Jankovo na ná-
roda roli dedičnej; avšak za ten krátky čas
a v tak mladuškom veku — veď sotva bol
prekročil práh veku mládeneckého života —
tolkými zásluhami ovenčil mladé čelo svoje,
že nás to opravdivým úžasom naplňuje. Bol
on junák v opravdivom slova smysle, čistý,
rezký, zápaluplný, jakých len zriedka nacho-
díme v tomto hrubom materializmom nabra-
tom svete. V náručí tak láskavých, jakých
on mal, rodičov odchovaný, vykolísaný v pro-
sred čarokrásnej prírody rodiska svojho, tu
na úpätí bájočne zádumčivého Zniova, zaho-
rel už v útlom veku Janko náš horúcou tú-
hou za všetkým, čo krásneho, dobrého a prav-
divého.

A mladému jeho, avšak zápaluplnému
duchu otvorilo sa široké pole pôsobenia v sa-
mom rodisku jeho. I tu, jako Bohužial! ešte
na tak mnohých stranách nášeho Slovenska,

*) Prekrásna báseň táto nachodí sa v „Sirót-
kach“ úplne. Red.

v národnom ohlade panovalo hrobové ticho; nebolo nikoho, ktoby blúdiacím bol rozžal pochodeň národného povedomia. Prebudiť rodákov svojich z hlbokého sna, rozvatríť v nich iskrú lásky a povedomia národného v mohutný plameň: túto nesnadnú úlohu vzal Janko náš na mladé plecía svoje. So zimničným chvatom, jakoby tu tušil bol, že dni života jeho na krátko vymerané sú, chytil sa do práce, a jeho neunavenej činnosti a čistému junáckemu zápalu darilo sa to výborne. Unesené uchvacujúcou výrečnosťou mladuškého vôdca svojho a jeho nezkaleným zápalom za vec svätú národa, hrnulo sa všetko okolo neho a starí i mladí, mužovia i ženy viseli na ňom a načúvali radu jeho.

Ale práve táto oddychu neznajúca napnutá činnosť podfala i tak slabý koreň života jeho. Bolo to dňa 18. aug. 1867., keď rozletela sa desná zpráva, že niet viac Janka medzi živými. I nastal opravdivý poplach po meste a okolí, na všetky strany kvílba a nárek, ztrpnul i sám bájočný Zniov a v oblak smútku zahalil hlavu svoju. — —

A jaký bol život, taká bola i smrť Jankova. Nič nemajúc pred očima, než blaho odovšad opusteného ľudu a národa svojho, ešte na smrteľnej posteli, keď duša už už opustí mala telesnú schránku svoju, srdce prenikajúcim hlasom volal: „Začal som a nedokončil som, začal som dielo na zemi a dokonám ho v nebi, — vrhnem sa pred trónom Tvorca nebeského a budem prosiť za národ svoj ubiedený slovenský.“

Oh áno, vrhni sa Janičok zlatý, vrhni sa na kolená pred Tvorcom nebeským, lebo vidíš, ten Tvoj národ, ktorý ty tak horúce si miloval, za ktorý dušu, život svoj bol by si dal, ten národ Tvoj ešte voždy očakáva vysvobodenia svojho, ešte voždy vláči na nohách i rukách potupné putá duševného nevoľníctva, ešte voždy je vytvorený z chrámu osvetly a ľudských práv svojich.

Neidem ďalej, bratia a sestry moje drahé, darmo sa pokúšať, aby som nastienil, jak boľastnú, ba nenahraditeľnú ztratu utrpeli my, utrpel i národ náš v Jankovi. Veď živá je pamiatka jeho v srdciach našich, meno Jankovo z úst do úst koluje bez rozdielu u mladých u starých, a nadšené plody zápaluplného ducha, útlej Umky jeho mládenec i deva

s dychtivosťou chytajú do ruky. Najvýmluvnejším ale dôkazom našej nehynúcej vďaky a lásky oproti zvečnelému je skromný tento pomník, čo postavily útlocité panie a panny Zniovské, sružené v priateľskom kole „Ženskej Besedy*“, ktorej Janko náš bol prvým a večne nezapomenutelným zakladateľom.

Bratia, sestry moje! Tu pod týmto krásnym vyjasneným nebom, nad hrobom, ktorý kryje drahé pozostatky Janka nášeho, dajme si ruky a svätosvätý slub, že vo vernej a nepoškrvnenej úcte na večné časy zachovávať budeme vďačnú pamiatku Jankovu, že ani zlobou, ani krivdou ani násilím žiadnym nedáme sa zklátiť z cesty nim nám ukázanej a ušliapanej. A on, ten zlatý Janičok, Janko náš, s blahým úsmevom nebeskej spokojnosti dívať sa bude na nás z tých výšin nadzemských a žehnať nám bude, že nedali sme zaniknúť spásonosnému dielu, nim započatému, žehnať nám bude a prosiť na kolenách Otca nebeského, aby už raz odvrátil horký kalich preťažkých utrpení od národa nášeho a privedol ho konečne na výslnie opravdivej slobody a kresťansko-ludskej osvetly.

Večná Jankovi pamäť a sláva!“

Po dokončení reči tejto predniesla ešte slečna Karolina Vokač básen Jankovu: „Bratom, Sestrám“, a spanilé devy zniovské zaspievaly dojmavú pieseň. Valné obecenstvo, zasypajúc v doslovnom smysle hrob i pomník Jankov kvietím a vencami, rozišlo sa zaiste s tou vrúcnuou prosbou, aby Bôh požehnal národu nášmu čím viacej takýchto verných, svätým zápalom horiacich bojovníkov.

Sám pomník je úhľadný a vkusný. Má dvojaký nápis. Jedon, obsahujúci venovanie, znie doslovne: „Večnej pamäti Miláčkovi svojmu, neohrozenému kriesiteľovi života národného, nadšenému pevcovi na znak nehynúcej úcty a vďaky venovala tento skromný pomník „Ženská beseda“ v Klástore pod Zniovom dňa 22. júna 1871.“ Druhý nápis obsahuje deň narodenia a umretia Jankovho.

Jaroslav Zniovský. **)

*) Sláva jim! O by jich i jiné spanilomyslné duše slovenské nasledovaly! Red.

***) Keď drahému bratovi svojmu za tento významuplný článok srdečne ďakujeme, prosíme ho snažne, aby nám častejšie zprávy podával z utešeného rodofubého Podzniova. Red.

Turč. sv. Martin, 16. nov. Tunajší 23-členný „Spevokol“ pripravil nám dňa 12. t. m. príjemnú večernú zábavu. Toho dňa držal v prospech tunajšieho ev. gymnasia výborne sriadenu „Besedu“, ktorá i pri neprajnej povetrnosti bola hojným obecenstvom navštevovaná. Prednesené boli: 1. *Hojže Bože*, štvorspev, spievaný mužským sborom; 2. *Veniec zo slovenských národných piesní*, vo štvorhlas uvil Ján Kadavý, spievaný mužským sborom; 3. *Humoristická prednáška*, prednesená Monte Čerigom; 4. *Pobratimija*, štvorspev; 5. *Kliatba*, preklad z Chomiakova, prednesený p. Mudroňcom; 6. *Slovan*, štvorspev, prednesený mužským sborom a 7. Divadelnie predstavenie: *Dvaja zбудlivci*, fraška v jednom jednaní. Jako spevy a rečovanky, tak i divadelnie predstavenie boli zaujímavé a celkom zdarene prednesené. *Veniec* (Potpourri) asi zo 12 slov. piesní obsahu vážneho i žartovného v súzvučný celok moderne a umele uvitý (u nás to asnaď prvý väčší národní hu-

dební kus toho druhu), bol od obecenstva s úľubou a pochvalou prijatý. Také spevy myslím že sa stanú na Slovensku v besedách a pri podobných predstaveniach vítanými. Ostatnia krásna česká pieseň: „*Já jsem Slovan s duší, tělem*“ bola terajšej časodobe primeraná a preto obecenstvo tak oduševnila, že po jej dokončení hlučne vyvolalo: „*Sláva bratom Čechom! Sláva Slovanom!*“ My zas nášmu vzácnemu Spevokolu privolávame: „*Na zdar!*“

Dňa 1. nov., jako v deň pamiatky zosnulých, rozpamätal sa tenže „Spevokol“ na našich privčasne zomrelých národných výtečníkov *Dr. Karla Kuzmányho* a *Jána Kalinčáka* a zasvetil jích pamiatku skvelým osvetlením jích hrobov, primeraným štvorspevom a duchaplnou rečou, pri ktorej príležitosti tunajšie spanilomyselné paničky ozdoby tiež hroby vencami a tunajšie občianstvo sa tiež v hojnom počtu tejto vďakoznačnej slávnosti zúčastnilo. x.

Rozmanitosti.

Slavnostný krst Daniela II. koruného princa na Čiernej Hore. Nevelké sídelné mesto čiernohorských kniežat, Cetinje, ba snad celá Čiernahora nevidela ešte tak veľkolepej slávnosti, jako v deň krstu novonarodeného nasledníka prestolu Čiernych hôr. „Crnogorac“, noviny to, ktoré v Cetinji vychodia, píše o slávnosti tejto takto: Už troma dňami pred slavnosťou predstavovalo mesto Cetinje nadmier živý obraz. Ľud hrnul sa zo všetkých strán do sídelného mesta a v deň krstu ponáhlalo sa i k slávnosti povolane vojsko, pre ktoré tristo stánov na jednej strane cetinjského pola vystaveno bolo. Dvoma dňami pred slávnosťou, t. j. dňa 18. septembra, zavítal do Cetinje námestník ruského cara, prvý pobočník gróf Ilarion Nikolajevič Tolstoj. Medzi Baje a Cetinje privítala ho celá starešina, ktorú dva broje pešiakov, jedna eskadrona jazdy a jedna vatrena delostrelby pod vódcovstvom kapitána Stef. Matanovića a vojvodov Maša Vrbica, Djura Petrovića a Pant. Pejovića. Predseda senatu Božo Petrović privítal vysokého hosta i do-

prevádzal ho s vojskom a veľkým množstvom ľudu až po Cetinje, kde mu ku počte dvadsať jedna rana z diel zahrnela. Na všetkých domoch povievaly slovanské zástavy. Veľkého významu je reč, ktorou sa gróf Tolstoj kniazovi Nikica Petrovičovi predstavil. On riekol: „Jejich cárske veličestvá, moj cár a cárovna zasielajú vašej svetlosti, kňažne Milene a vašemu nástupníkovi prestolu, jako i bohatierskému čiernohorskému ľudu svoj pozdrav. Jeho cárske veličestvo, moj pán, naložil mi, abych vašej svetlosti jeho uznanlivosť za vaše skutky a spolu to ujistenie vyslovil, že táto účinnivosť dôveru a súcit upevní, ktorý súcit jeho cárske veličestvo oproti udatnému a neodvislému čiernohorskému národu prechováva.“ Na to odpovedal kňaz Mikuláš Petrović I.: „Toto poselstvo jeho cárského veličestva, veľkého to obhájca nášho národa, teší ma veľmi. No viac, než radostná udalosť užšieho duševného spojenia mojej rodiny s najvyšším cárskym dvorom, uspokojuje ma ten skutok, že jeho cárske veličestvo s takou pozornosťou slabušké pokusy sprevádza, ktoré

ja dľa svojej panovníckej povinnosti pre dobro, pokoj, vyvin a pokrok Crnogory činím a činiť budem. Ja som jeho cárskemu veličestvu za túto vysokú laskavosť čo najvrúcnnejšie zaviazaný, a so mnou sú i moji Crnogorcí oproti svojmu veľkodušnému ochrancovi tým istým citom oduševnení, lebo sú pevno presvedčení, že v mocnom cárovi Aleksandrovi svoju najväčšiu a najlepšiu podporu a nádej, svojho najlepšieho dobrodínca nachádzajú.“ Na druhý deň navštívil kňaz Nikica grófa Tolstoj, ktorý neskôr i senát prijal, v jehož popredí predseda Božo Petrović a dvorský tajomník jeho svetlosti, Ivan Sundečić sa nachádzali. Spolu s grófom Tolstoj prišli z Raguzy ruský konsul Jonin a grécky konsul Fuk, keď medzitým konsuli Rid (z Anglicka), Vasić (z Rakúsko-Uhorska) a Nikolajev (z Ruska) na druhý deň zo Skutari sem dorazili. Dňa 20. sept. odbývala sa mnohovýznamná slavnosť sv. krstu. Novonarodený princ obdržal meno Danilo II. Na to prijímal kňaz jednotlivé osobnosti a početné z blízka i z ďaleka prišlé deputácie, ktoré jeho svetlosti svoje doproprania vyjadrovaly. I oddialily sa rozličné dary, ktoré poslanci priniesli; boli to najviac drahocenné meče, revolyvery a pušky. Po poludní navštívil Tolstoj banket, ktorý vojsko sriadilo, i vyniesol túto zdravicu: „Bratia Čiernohorci! V mene jeho cárskeho veličestva, svojho to najlaskavejšieho pána, pripíjiam na zdravie novonarodeného kňaza Danila. Bože daj! aby sa z neho stal bohatiersky i mohutný vódea víťazného, neodvislého čiernohorského vojska. Bože daj, aby bol postrachom pre nepriateľov hrdinského, neodvislého čiernohorského národu! Nech žije novonarodený kňaz! Nech žije jeho hrdinský otec! Nech žije kňazna Milena! Nech žije udatné čiernohorské vojsko!“ Na to odpovedal vojvoda Mašo Vrbica: „V mene svojho najsvetlejšieho pána, kňaza Nikola, i v mene čiernohorského vojska, pripíjiam na zdravie veľkého ruského cára, nášeho veľkodušného a mocného ochrance i na zdravie jeho udatného vojska, pred ktorým všetci nepriatelia Slovanstva sa trasú. Nech žije ruský cár! Nech žije jeho cárska rodina! Nech žije udatné ruské vojsko!“ O šiestej hodine večernejšej vydržovala sa slavnosťná hostina, ku ktorej okrem námestníka ruského cára,

konsulov, vojvodov atď. i mnohí hostia skoro zo všetkých srbských krajov povolaní boli. Pri stole vyniesol kňaz Nikola nasledujúce dve zdravice: „Pripíjiam na zdar jeho veličestva cára Aloksandra, duševnieho otca môjho dediča, veľkodušného obhajca môjho národa, obrany celého Slovanstva!“ Po tejto zdravici obrátil sa kňaz Nikola Petrović Njegos I. ku slečne Nadežde Pačević, námestníčke to ruskej veľkokňahyne, i riekol: „Pripíjiam na zdravie jej cárskej výsosti, veľkokňahyne Marie Alexandrovny, môjho syna a mojej dcéry velactenej krstnej matky, i na zdravie všetkých údov slavného cárskeho ruského dvora!“ Kňazovi Nikolovi odpovedal gróf Tolstoj, keď ujšťoval jak samého kňaza Nikolu, tak i celú neodvislú Čiernuhoru, o laskavosti Aleksandra II., s jakou sa chová oproti nim. Na ostatok pripil kňaz Nikola Petrović I. na zdravie svojho „mladého brata, kňaza Milana zo Srbska, ktorého srdečne miluje a s ktorým spojený si praje, by svojmu srbskému národu slúžiť a jeho šťastiu a osvobodeniu venovať sa mohol.“ Večer bolo mesto Cetinje skvele osvetlené, i ohňostroje boli zapálené. Na druhý deň odbývala sa vojanská prehliadka i skúška (Manöver), čo ku všeobecnému uspokojeniu vypadlo. Poznomenať ešte máme, že kňazom Nikolou Petrovićom I., na zdravie kňaza Milana vynesená zdravica v Srbsku s opravdivým oduševnením prijatá bola. Belohradský „Vidovdan“ odporúča veľmi vrele srdečné priateľstvo medzi Srbskom a Čiernouhorou. Len na takejto ceste môžu si oba potlačované bratské národy svoj osud oblahčiť, len na takýto spôsob môžu byť opravdive svobodnými. Čo sa nás týka, my pri radostnom tomto zjave vo vytržení voláme z pod našich nebotyčných žulových Tatier bratskej Čiernejhore: Pusta krajino, šta si se dočkala! Bog pomozii!! Na zdar!!!

Najväčšie zvony. Najväčšie zvony v Anglicku sú: v Christ-Church v Oxforde, jedon váži 17.000 ft., v Exeteri 12.000 funtov, v Canterbury 7.500 ft. a v Gloucester váži 6.500 ft. Najpamätnejší zvon v Moskve váži 43.000 funtov, najväčší na kostole sv. Petra v Ríme 18.667 ft., na kathedrale vo Florencii 17.000 funtov, na sväto-Štefanskej váži vo Viedni 40.000 funtov a v Erfurte 30.250 funtov.

Nektoré vynálezy vojanské. Roku 1331 byly upotrebené prvě samopaly granadskými Maurami při dobývání pevnosti Alicante. Angličania mali prvě delá v bitce při Crecy r. 1346. V Nemecku a Taliansku uvedené byly r. 1378 pušky s kremeňami. Roku 1434 vynajdené byly prázdne delové kule. Karol VII., král francúzsky, uviedol a usporiadal prvě radové vojsko v rovnošate. Karol z Burgundu nariadil r. 1473 pravidelné vojanské cvičenie. Roku 1521 uviedol cisár Karol V. muskety při vojsku. V bitce při Cerisoles roku 1544 zjavilo sa prvě jazdecké delostrelectvo. Knieža z Parmy uviedol roku 1582 dragonov. Roku 1586 mal i u nás často s hrôzou spomínaný Ďuro Basta vo svojom vojsku uvedené predvoje (Vorposten) a k preskúmaniu kraja upotreboval ľahkých pešiakov, z ktorých sa neskôr ostrostrielci vyvinuli.

Ludské pokolenie. Dla najnovšieho vy-

počítania žije na zemi jedna milliarda ľudí, ktorí 3064 známymi rečami mluvia a 1100 vierovyznaní majú. Prosrední vek ľudského života udáva sa na 33. rokov a 6 mesiacov. Štvrtina detí umiera pred 7. rokom a polovica ľudí pred 47. Zo 100 osôb dosiahnu 6 vek 60 rokov a vyše; z 500 osôb dožije jedna 80, z 1000 len jedna 100 rokov. Každého roku umierajú 33,000.000, teda denne 96.000, v každú hodinu 3.730, v každú minútu 60, a v každú sekundu jeden človek. — Tieto 33,000.000 prevyšuje ročite 42½ milliona pôrodov a tak by každoročne pravidelne ľudské pokolenie o 9½ milliona osôb zrastalo, keby časté vojny a jiné príbehy umenšovanie ľudnatosti nezapríčiňovali. Zbadalo sa, že jak pôrody tak i smrtné pády najviac nočného času sa stávajú. Na 120 osôb obojeho pohlavia pripadá obyčajne jeden stav manželský a tak na celej zemi jestvujú asi 82,500.000 manželské svázky.

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

История ерпске книжевности. Написао Стојан Новаковић. (Dejiny literatúry srbskej. Spisal Stojan Novaković.) Pán vydavateľ pripomína na obálke, že je toto dielo, ktorého prvě vydanie už r. 1867 svetlo spatrilo, celkom prepracované. Dielo siaha do r. 1850; „ďalej“ — hovorí spisovateľ — „nechcel som sa pustit, abych svojmu dielu nedal tvárnost časovej kritiky; jedine oddiel básnických spisov a gramatik zasahuje i cez onú medzu.“ Na konci pridané sú dve tabulky; prvá obsahuje glagoliticú a kyrilliskú azbuku, druhá bosenskú kyrillicu. Priateľom literatúry srbskej odporúčame knihu túto; i myslime, že jej metoda, s jakou je pracovaná, i spisovateľovi dejín literatúry slovenskej za rámeč a vzor slúžiť môže.

Призренъ (Prizren). Pod týmto názvom vyšlo v Prizrene v augustu prvě číslo časopisu, ktorý podávať bude domáce a zahraničné novinky, nové zákony, i rozličné poučné články. Časopis tento vychádza na jednom hárku každého pondelku. Podivuhodné je, že na zovňajších jeho stranách je text turecký, vniutri ale srbský so starým pravopisom. Predplatná cena je 6 zl. Noviny tieto, na ktorých redaktor nenie podpísaný, tlačia sa v státnej „vilajetskej“ (t. j. zemskej) knihtlačiarňi. Rodáci, hľa už briezdi sa i pod „tureckým“ Balkánom, už vychodí jutrenka krajšej budúcnosti i bratom našim Srbom pod jarmom bisur-

manským už už temer vykrváčavším. V Prizrenu, drievnom to slávnom sídle srbských cárov, začína vychodiť po niekoľko stoliatiach srbský časopis! Bože daj, aby sa mesto toto stalo Betlehemom národného života srbského!

Úplné vydanie J. I. Kraszewského začalo vychodiť vo Lvove nakladelstvom kníhkupectva Gubrynowicza i Schmidta. Všetkých 5 sväzkoch stojí s dobierkou len 2 zl. 50 kr. r. č. Tešíme sa z podniku tohoto, i odporúčame povesti Kraszewského našemu et. obecnstvu. najme ale našej mladeži, aby tak okrieval duch jej slovanskými povestami — a nedala sa viac vábiť „kadejakými meterialisticko-nemravnými potvorami západnej slovesnosti.“ Čo nám bol i jest nezapomenutelný Janko Kalinčák, to je Kraszewski bratom Poliakom: on je prvým medzi romanopiscami poľskými, i je spisovateľom prísne národním, písajúcim v povestách spoločni dejopis národu poľského. Prvě 5 sväzkov obsahujú 4 sväzkovú povest „Dwa światy“ a jednosväzkovú „Chaty za wsią“. Vydanie je úhladné i veľmi lacné.

I Wincent Korotyński vo Varšave oznamuje, že chystá k výdaju básnické diela: **Ludwika Vondratowicza** (Władysława Syrokomli). Cena 10 sväzkov i s podobizňou spisovateľovou obnáša 12 zl. r. č. Na zdar!

Tygodnik Wielkopolski podáva obsírnú úvahu o nových básňach známeho poľského

spisovateľa Władysława Bełza, ktoré nákladom J. K. Županského v Poznani pod menom **Poezje** na svetlo vyšly. Bełza je jeden z tých spisovateľov poľských, ktorí zretel národa svojho i na jiné pobratimné slovanské duševné vytvory obracia; on totiž prekláda na poľský jazyk Hálkove „Večerní písně“ a A. Dvořáčkové-Mráčkovéj „Chudobky“. — ku ktoremu podniku jemu bratské „Pán Boh pomáhaj“ privolávame.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice, menuje sa výborný V. Vlček časopis (red. v Prahe, mezipražská ulice č. 9, staré 1482—II.; od sv. Havla: v ječné ulici č. 29 n., 529—II. st.), ktorého číslo 7. nasledujúci obsah má: O některých moderních otázkách ve fyziologii. Podává dr. E. Albert II. — Ústava Spojených obcí severoamerických Píše J. V. Sládek. II. Stát. — Z dějin poroby lidu v Čechách. Od Ferd. Schulze. Článek čtvrtý. — O Horní Lužici. Podává K. Adámek. — V přelidnění. Od dr. A. Tille. — V přírodě. Básně od Vítězslava Hálka. — Golgota i Tábor. Historická pověst od Václ. Vlčka. (Pokr.) — Vegetariané a jejich učení. Na základě spisů jejich podává prof. P. Hobza. Číslo 8. obsahuje nasledujúce zajímavé články: Ústava Spojených obcí severoamerických. Píše J. V. Sládek: III. Spojené obce. — Omylové u vychování. Rozebírá prof. J. Škoda. II. Duse. — Z dějin poroby lidu v Čechách. Od Ferd. Schulze. Článek pátý. — Píseň českého dělníka. Od Ervína Špindlera. — Golgota i Tábor. Hist. pověst od V. Vlčka (Pokrač.) — Zima v Nizze. Od prof. Fr. Velišského. — Rozhled ve dramate francouzském. Podává Fr. Zákrejs. — Vegetariané a jejich učení. Na základě spisů jejich podává prof. P. Hobza. S dodatkem od plukovníka Mirohorského. — O drabých kamenech Od prof. dra. Em. Bořického. Znamenitý časopis tento stojí na štvrt roka len 1 zl. 50 kr. I odporúčame ho opätne ct. obecnstvu svojemu.

Vinek ze šedesáti dvou- a trihlasych písní pro mládež dospělejší. Sestavil F. V. Janoušek, nár. učitel v Jičíně. (V Praze 1872. Mourek v kom.) O výdaju dielka tohto takto píše „Věst. bibl.“: Činný hudobný spisovateľ pán učiteľ F. V. Janoušek v Jičíně, ktorého „Nauka o speve“, vydaná pred nedávnom u I. L. Kobera, veľkej obľube sa teší, a o ktorej česká kritika (menovite vytečné „Hudobní Listy“ Procházkové) veľmi chvalne sa vyslovila, podáva tuto mládeži našej venček, ktorý prevyšuje rozličné v tomto obore posiaľ vydané zbierky. Nemožno upierať, že zbierky Primusove a Peškove a j. vyhovujú dostatočne účelu svojmu, avšak zbierka Janouškova, uznaná činnou „Budečou“ Pražskou za zdariť a pre mládež vhodnú a venovaná pred-

sedovi Budeče Pražskej p. J. L. Maškovi, redaktorovi „Budečské Zahrady“, prevyšuje i dobré dielka tieto a prekliasi si skoro cestu vo školách našich národných, pre ktoré je predovšetkým určená. Vydanie je veľmi úhladné (noty pekné), výbor piesní, najviac spisovateľom samým složených, pečlivý a kráska cena pri 9 hárkoch notových veľmi nízka. — Dielo toto schválili posiaľ učiteľské jednoty: Budeč v Prahe, v Telči, v hajtmanstve Boskovickom a vo Výškove.

Pýcha a šlechtetnost čili: Pyšný Jaroslav a šlechtetný Antoš. Veselohra ve dvou jednáních. Upravil J. B. Na dušičky. Činohra ve dvou jednáních od Josefa Rennera, učitele na hlavní škole Vodňanské. V Praze. V komisí kněhkupectví Th. Mourka. 1872. Cena 20 kr. Divadelního ochotníčka svazčok tento IV. odporúčame ct. obecnstvu.

Divadel. Ochotníčka sv. V. obsahuje dve pôvodnie činohry: 1) **Nehody lenochovy a zdařená zkouška.** Původní činohra v jednom jednání. Sepsal Frant. Hauser, majetník a ředitel vyučov. ústavu v Praze. — 2) **Neřítel v Horázdovicích.** Původní historická činohra ve třech jednáních. Sepsal Jos. B. Rebec, řídící učitel v Prešticích. Cena 36 kr. — Sbierku túto divadiel pre mládež, ktorej vydané už, jako vidno päť svazčokov, schválili posiaľ dve učiteľské jednoty. Odporúčame úhladné dielka tieto všetkým priateľom útlej mládeže našej.

Nákladom knihkupectva I. L. Kobera v Prahe vychádza **Výbor spisův dramatických.** Po tieto dni došly nám tri svazčoký a síce diel XV., XVI. a XVII. Diel XV. obsahuje národnú frašku vo 3 oddeleniach a 4 obrazoch so spevy a tancami od F. F. Šamberka pod menom Svatojanská pouť. Cena 40 kr. Diel XVI. podáva dramatickú báseň v 5 jednaniach od známeho spisovateľa Josefa Wenziga pod menom Koruna. Cena 50 kr. Diel XVII. obsahuje veselohru vo 3 jednaniach od tohože J. W. pod záhlavím: Malír co Pygmalion čili Básnikův tajný plán. Cena 40 kr. Všetky dielka tieto odporúčame čo najsažnejšie našim divadelným ochotníckym družstvám.

Česká poëtika. Pro školu i dům sestavil Václav Petrů, gymnasiální profesor v Klatovech, částí všeobecně estetickou opatřil Bedřich Pošik, profesor gymnasia Klatovského. V Praze. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. 1870. Stran 342. Cena 1 zl. 40 kr. Výborné dielo toto odporúčame priateľom básnictva, najme ale našej nádejeplnej mládeži, ktorá sa chce v tomto odvetví slovenskej slovesnosti vzdeláť a dokonaľiť. I myslíme, že keď duchom básnickým obdarená krásocitná mládež naša dôkladne prestuduje dielo toto, v najbližšom čase dorastú nám Čelakovskovci,

Vinarickovci, Sušilovci, Máchovci, Hálkovci atď. Na zdar!

Slavin. (Pantheon.) Sbirka podobizen, autografů a životopisů předních mužů československých. Tak menuje sa časopis, ktorý začal nedávno vychodiť v Prahe nákladom F. Bartela drevoryteckého ústavu (v čiernej ulici čís. 16—II.). Poposiaľ vyšly dva úhľadné sošity. I. sošit prináša životopisy i podobizne s autografami: Františka Palackého, Kar. Havlíčka, Jos. Jungmanna a Kar. Škreta; — II. sošit podáva životopisy: Frant. Lad. Riegera, Jána Am. Komenského a Jána Palárika, podobizne s autografami ale: Riegera, Komenského, Palárika a Pavla Křížkovského. Sošit III. doniesť má životopis i podobizňu Janka Kalinčáka. Podnik tento má veľký význam i pre nás Slovákov. „Národ nevážiči sobě svých velikánů, neváží si sám sebe!“ . . . toto heslo možno čítať na prvej strane Slavínu. A heslo to máme si i my Slováci do srdca svojich zlatými písmenami zapísať. A i my musíme krásny, blahonosný podnik tento všemožne podporovať. I myslíme, že nebude vzdeleného Slováka, ktorý by si dielo toto lacné nezadovážil. — Pán nakladateľ píše o podniku svojom toto: „Sme presvedčení, že časovým podnikom týmto prídeme každému vlastencovi vhod, a že nebude ani jedinej knihovne a besedy, nižiadneho čitateľského spolku, ba ani uvedomelejšieho vlastenca, v jehož dome by „Slavin“ náš, obraz velikosti národa nášeho, schádzal. I školám poslužime, keď jednotlivých podobizen čo vzorku ku kresleniu užijú móct budú a zároveň toto dielo čo doplnok k názornému atlasu považovať sa môže. Dielo naše, ktorého každý sošit zdoibit budú štyri skutočne pekne podobizne so snímkami vlastoručných podpisov dotýčnych mužov, jichž životopisy zároveň vždy podáme, nemôžeme už teraz na nejaký počet sošitov obmedziť: jest látky toľko, že by nám hriechom bolo nektoreho z predných mužov národa nášeho opomenúť; lež k tomu sa už teraz nakladateľstvo voči ct. obecnstvu zaväzuje, že vydá v prvej časti diela tohoto radu 80 najčelnejších mužov, čo úhrnom asi dvadsať sošitov obnášať bude, ktoré každý, kto prvý sošit odebere, úplne odobrat sa zaväzuje. Ďalšie sošity budú vychádzať voždy na konci každého mesiaca, cena však vzhľadom na skutočne skvostnú úpravu určená na každý sošit len na 30 kr. r. č., s poštou 34 kr.“ Dielo to možno dostať buď u samého nakladateľstva v Prahe, buď v Pešti u kníhtlačiarňi Minerva; i u našej redakcie v Prievidzi obstarat sa môže.

Prírodopis pre národné školy. Sostavil Jos. Kožehuba, učiteľ. Diel prvý: Živočíchopis. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom kníhtlačiarско-účastinár. spolku. 1872.

Str. 36, cena 15 kr. r. č. O prírodopise tomto vyslovil sa p. Josef Bødický, národný učiteľ v Příbovcach takto: „Čo sa dotýče usporiadania čili methodičného sriadenia dielca samého, v ktorom by sa bol ohľad bral i na samé nariadenie ministerské tak, jako sa žiada, aby v triedach postupne dietky i v prírodopise prospievaly, — na to, aby učiteľom návrh a spolu i rozvrh už poskytol, zo spisovateľov učebných kníh slovenských sa ešte žiadon nepodobral“ atď. Druhý posudzovateľ, p. G. Dérer, profesor prírodopisu na gymnasiu v T. Sv. Martine vyslovil sa medzi jiným nasledovne: „Rozdelenie celého prírodopisu v každom diele na tri oddiely, zdá sa mi byť praktičným už i preto, lebo mnohé bohužiaľ ešte úplne neusporiadané a malými silami opatrené školy nemôžu upotrebiť obšírnejšie knihy a tak môžu si vyvoliť oddiel, ktorý jim je najprimeranejší. V usporiadaní jednotlivých oddielov niet methodickej chyby“ atď. Dielo možno dostať u nakladateľstva v T. Sv. Martine. Odporúčame prepotrebné dielko toto našemu národnému učiteľstvu.

Dľa jiných slovenských novín dozvedáme sa*), i upovedujeme ct. obecnosť našu, že vyšly nasledujúce spisy slovenské:

Prvá čítanka pre prvú triedu katolícko-slovenských počiatkových škôl. Spracoval Gabriel Zaymus, spravujúci profesor na kráľ. kat. učit. pripravovni baňsko-bystrickej. Vydal spolok Sv. Adalberta (Vojtecha). V Pešti, tlačou Minervy, fakriková ulice č. 39. 1871. 8°. Str. 48. Cena?

Abecedár pre prvú triedu kat. počiatkových škôl. Spísal Jos. Zelliger, profesor na kráľ. kat. praeparandii v B. Bystrici. Vydal spolok Sv. Vojtecha. V Pešti, tlačou Minervy. 1871. 8°. Str. 70. Cena?

Zemepis pre školy elementárne, konfesionálne na Slovensku. Sostavil Ján Galbavý, farár Jablonovský. V Skalici, 1871. Tlačou Josefa Škarnicla. Str. IV. a 26. Cena?

Názorné vyučovanie pre školy elementárne náboženské, menovite v ohľade zvierat domácich na Slovensku, zo stanoviska prírodopisného, mravného a hospodárskeho. Sostavil Ján Galbavý, farár jablonovský. So zvláštnym ohľadom na školákov zo stavu roľníckeho. (Vlastnosť pôvodca.) V Skalici, tlačou Josefa Škarnicla. Str. 42. Cena?

Krátka mluvnica a pravopis slovenský od Dan. Koppu je k dostaniu u pôvodca

*) Žiadame úctive všetkých pánov vydavateľov jakýchkoľvek spisov, aby nám tiež voždy doposlali. My, keď na to príjde, i sami jich zaplatíme, aby sme len o nich ctenému svojmu obecnstvu úplnú zpravu podať mohli.

v Radvani, ostatnia pošta B. Bystrica po 15 kr. 10⁰/₁₀ rabattu.

Ludová bibliotéka, č. 3. Obsah: Jako sa možno osvobodit' od vojanského stavu? Spísal Ch. Sylvester Krémery. 16°. Str. 32. Č. 4. Malý Gratulant. Rozličné prania k narodeninám, novému roku, meninám a k iným príležitostam. Sobral J. V. Havlíček. 16°. Str. 52. V Pešti. Tlač a náklad Minervy. 1871. Cena?

Zpráva výboru „Minervy“, prvej uh. slov. uč. knihtlačiarne a vydavateľstva v Pešti k riadnemu valnému shromaždeniu pre obchodný rok 1870—71, doposlaná nám bola začiatkom mesiaca. I dozvedáme sa z nej, že pre nátlak, jaký sa na ústav tento z kruhov nám neprajných činil, nie veľmi obchod Minervy prekvital. No, nádejeme sa, že i tomuto blahonosnému spolku čo deň už teraz lepšie pôjde. Na zdar!

Lístareň redakcie.

P. B. N. v S. Doposlené básne prišli neskoro pre č. 11.: „Kubáň“, „Svetlo- a mravopisy z cesty“, „Kamzik“, „Spomienka“ — všetko nám to vitané. Veru „krásoumná jednota“ treba nám jako kus chleba! Len sa majme k veci. „Zrkadlá naše a vzory — to české tábory!“ I na poli krásoumnej slovesnosti možno nám len sjednotenými silami napred. Bog pomozí! — **P. J. G. v H.** Básne prišli, jako číslo svedčí; ostatnie v č. 12. Dieky! — **P. P. D. v D.** Pána Jos. Jančovu „Milinu“ bude nám možno len na budúci rok uverejniť. Jako je s „Taborom“? — to sami nezáame. Časy naše sú trudné; škodu nechceme mať. Mnohi nás už k výdaju pobádali, no my sa bojíme, že tak pochodíme, jako s ročníkom I. Mnohi sa čo odberatelia prihlásili a keď sa jim dielo poslalo — nedajú o sebe vedieť: vyše 200 zl. takto leží. Ostatne rukopis máme už prichystaný. Ďakujeme úctive za bratskú pomoc. Boh Vás požehnaj! — **P. P. Z. H.** „Kalendár“ prišiel; radi by sme to ešte do čísla 12. Vaša mienka o „krásoumnej jednote“ je i našou. Len si vysúkajme rukávy, pôjde to. Pánu H. budeme písať. Bože nám pomáhaj! Za dobropranie — dieky; no

Andreja Avelinského už dávno bolo. — **P. M. Tek. vo V. B.** Škoda, že ste sa tak rozhorlili. Prečítajte si Krylovu bájku v tomto čísle. My nenávidíme švargrovstvá, kmotrovstvá a jiné brdarstva v literatúre. Nám ide o dokonalosť „Orla“, o rozkvet literatúry vôbec a nie o priazeň sveta. Keďby sa mal každý tak hnevať, keď jeho zásielky neuverejnime, — nemali by sme ani jedného odberateľa. Ostatne, aby sme dobre po latinsky povedali: Ubi ibis contra noctem, hriešny človeče quando tibi ita valde pluit? — **P. K. R. v M.** Tvoju zásielku túžobne čakám. Keď nevyjde v č. 12., vyjde v č. 1. r. 1872. — **P. Charvatecký v K.** Či nás s tým „Sokolom“ nenavštívite? Na zdar! — **P. F. Bartel v Prahe.** Vašeho „Slavina“ vezmeme do komisie. Sláva bratstvu česko-slovenskému! — **P. Petruškin v Erlangen.** Čísla Vám posielame; cestopis nám bude vitaný. Böh Vám pomáhaj! — **P. Št. R. v J.** Ďakujeme úctive; druhý predplatok zaznačili sme na budúci ročník. — **P. F. J. v K. a P. J. B. v P.** Predplatky prijali sme s povďačnosťou. V prospech pozostalosti Ľ. Kalinčáka zaznačili sme otázne peniaze. Takouto cestou nasbierame nečo i na Jankov pomník. Na zdar!

Upozornenie.

Upozorňujeme ctené obecnstvo na to, že v mesiaci decembri i 12. číslo vyjde, s ktorým sa II. ročník „**ORLA**“ zakončí.

Prosíme teda ešte raz o skoré odosielanie doplatkov; i želáme si spolu, aby sa drahí priatelia „**Orla**“ už v decembri b. r. na tretí ročník „**Orla**“ prihlasovali a spolu i predplatky možne v čas doposielat ráčili. Myslíme, že sme pri mladistvých silách svojich dôstojne dosťučinili sľubu svojmu, ktorý sme učinili, keď sme koncom júna b. r. redakciu časopisu tohoto, v časiach týchto nám prepotrebného, na žiadosť osláveného už Janka Kalinčáka prevzali. V tom sladkom povedomí, že sa s novým rokom počet odberateľov rozmnoží, uzavreli sme na radu mnohých priateľov predplatniu cenu na 4 zl. r. č. znížiť. „**Orol**“ bude i potom v sošitoch 4—5 hárkov silných vychodiť. „**Slovesnosť**“, jeho jednohárková príloha stáť bude len 1 zl. r. č.

Pán Boh nám pomáhaj!

Redakcia.

Predpláca sa u redakcie v Prievidzi (Privigye):

celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Pre žiakov celoročne 4 zl. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na veľikej štvorke

Nakladateľ O. Sytniansky. — Knihtlačiarско-účastinársky spolok v T. Sv. Martine.